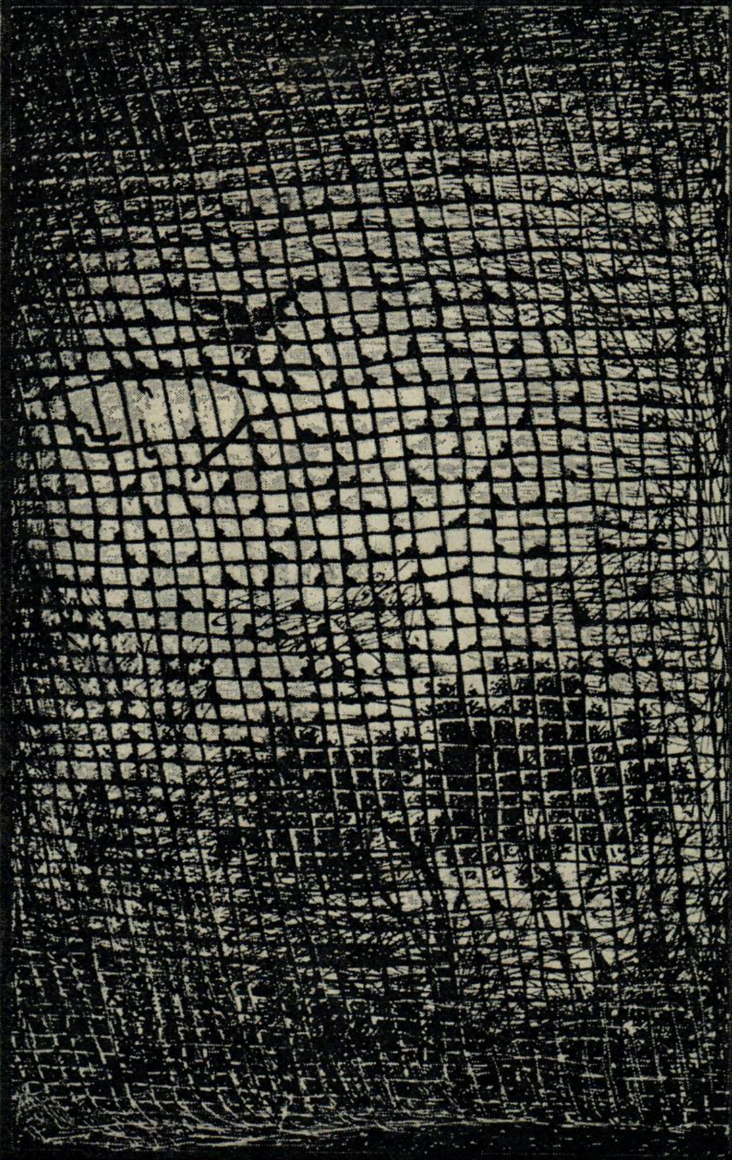
DÖNEM

yaşamı savunan dergi

Yıl : 1 Sayı : 2 Ekim 1983

DEMİRLER YAKIŞMIŞTI OSMAN ŞAHİN'E

TANJU CILIZOĞLU

Demir kararlı bir malzemedir. Tartışmasız kendini kabul ettiren açık seçik bir malzemedir. Ciddidir. Ciddiliğinin verdiği bir soyluluğu vardır demirin.

Kendi uyumu olmayan, kendine uyum sağlanan bir malzemedir.

Demir soğuktur. Soğuk bir malzemedir. Bu soğukluğu aşacak kadar ısıttınız mı ortaya çelik çıkar.

Demirin övgüsü çelikte yansır. Ya da başka bir deyimle demirin şavkı çeliktir. Çeliğin özü demir...

Kurban bayramının üçüncü günü Yalova'ya Osman Şahin dostu ziyarete gittim.

Tel örgüleri motifini Yalova hapisanesiden kaldırın, kaldırın küçücük bir bey konağı.

Bir dolu çelişkinin özünü aşarak değdik Osman Şahin'e. Bir bahçeyi geçtik, sonra bir aralığı. Sonra bir avlu ve bir demir duvar. Belki bir demir kapı ama mutlaka bir demir duvar.

Demir duvarın arkasında bir kapı, kapının önünde bir avlu. Beş adımlık bir avlu.

Kapı açıldı Osman Şahin dostum ağır ağır demir parmaklıklara yürüdü. Ve demir duvarın önünde durdu.

Demir kapı Osman Şahin ve bir avlu ve bir çay ocağı ve avluda gezinen Osman Şahin'in arkadaşları. Bölüştükleri; Istese de istemese de bölüştükleri. Demir ve Osman Şahin. Belli bir açıda bütünleştiler. Bütünleştiler. Bütünleştiler. Beş adımlık bir sürede bütünleşmeyi izledim. Sık sık hatırladığım ve hiç unutamadığım bir görüntü. Belki ölür

ken son bir kez bile bu görüntüye bakacağım. Bir fotoğraf. Bir sinema fotoğrafının bitiş karesi belki.

Bir tiyatronun perde kapanmadan önce son mizanseni...

Demirle bir bütünleşme, demirle bir insan kaynaşması. Demirle bir insanın uyumu. İnsanın demiri özümlemesi ve demirle uyumundaki kararlılık.

Bir saat konuştuk Osman Şahin'le.

Hiç mi hiç demir kapının arkasını değil; içini değil; hep dışını. Yaşamı bir bütünden ve özünden yaşamı, konuştuk.

Göreceğimiz güzel günleri, aydınlık günleri. Inançla yoğurulmuş olanın kararlılığını konuştuk hep.

Yazarın kaldığı yerle vardığı yer arasındaki bir dengede eridi bir saat.

İnsana aykırı olanı aşmışsa insan, doğasına yeni bir .tomurcuğu patlatacaktır.

Osman Şahin annesini anlattı bana. Yörük köylerini anlattı. İnsanı anlattı. Doğayı onaran doğayı yenileyen ve doğayı kirleten insanı.

Bir saat aktı geçti zaman.

Hiç mi hiç demirin arkasına düşürmedi konuşmayı dostum. Bir çay bahçesinde karşılaşmışçasına, bir 16.10 Kadıköy vapurunun güvertesinde zamanı demlercesine.

Sonra vedalaştık.

Son kez baktım Osman Şahin'e.

Demir kapı, ya da demir duvar ve Osman Şahin...

Demirler yakışmıştı Osman Şahin'e....

ŞİİR ÜZERİNE GÜNCEL SÖYLEŞİLER

Şiir üzerine yaptığımız söyleşiler, şiirimizin sorunlarını açımlamaya ve bunlara yanıt bulmaya yöneliktir.

— Dönem'in birinci sayısında başlattığımız şiir söyleşimiz bu sayıda da sürüyor. Bu bölümde Mehmet Mümtaz Tuzcu, Yalçın Ulukaya ve Asım Öztürk'e, Halim Yazıcı da katıldı.

Soru : Dildeki özleşmenin şiirdeki işlevi nedir? Bu özleşme olmadan güncel konumlu şiirler yazılabilir mi?

Mehmet Mümtaz Tuzcu : Yüzyıllar öncesinde dengeye kavuşmuş, o zamandan bu yana belirli bir kararlılık kazanmış, kuralları netleşmiş, iyice oturup yerleşmiş ve yazınında doruklar yaratmış dillerde bile şiir yazmak yaman bir boğuşma iken; bugün dilimizin içinde bulunduğu değişme, başkalaşma süreci gözönüne alınırsa, Türk şiirinin oldukça ağır bir dil sorunu ile karşı karşıya bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Düşünelim bir kez, dilin en ilkel kullanım biçimi olan gündelik yaşam dilinde, en yalınç iletişim düzeyinde bile bazı büyük kopukluklar yaşanıyor...

Yalçın Ulukaya : Tuzcu'nun düşüncelerine katılmamak elde değil. Ben buradan Anadolu'ya, Türkmen göçü başladıktan sonra Bizans sınırları için de Anadolu'da yaşanmaya başlanan

karışma ve birleşmeler noktasından girmek istiyorum. Oyle ki, bin'li yıllardan başlayan bu göçler, yörede Hristiyan nüfus ile Türkmen nüfusun değişen ekonomik ilişkilerini çoğaltırken, yaşam biçiminde olduğu gibi dilde de kaynaşmaları doğurdu. Hatta Anadolu'da var olan dil, Luvi, Hitit, Asur, eski ve yeni Grek'çe ve bunun gibi öğeleri barındıran dil yada dillerdir. Türkçe yöresel ağızlar bunlara eklenerek Anadolu Türkçesini oluşturmuştur. Ikinci Haçlı seferi askerleri, Anadolu'da Hristiyan ve Müslüman nüfusların ekonomik ilişkilerini ve birlikte barış içinde yaşamlarını şaşkınlıkla gözlemişler, ve gezici yazarlara anlatmışlardır. Işte bu yeni dil; giderek artan Türkçe öğelerle, sözcük ve imgelerle Anadolu Türkçesini oluşturdu.

Asım Oztürk : Her iki arkadaşın bakış açısından yola çıkarak, özellikle son elli yıla yakın bir süreden beri Türk toplumunun geçirmiş olduğu toplumsal değişimle birlikte buna paralel olarak dilinde, düşüncesinde ve yaşam biçiminde sürekli çağdaşlaşmayı görüyoruz. Bir toplumun yeni bir toplum biçimi oluşturulurken eski yaşam biçimlerinden uymayanları ve belirli bir gereksinimi karşılamayan özellikleri ve öğeleri kaldırılacak, yerine yeni yaşam biçimiyle bütünleşen yapılar oturtulacaktır. Bizim toplumumuza baktığımızda ümmetçi bir anlayışdan ulusçu bir anlayışa doğru devletin her alanında hızlı bir değişimin var olduğunu görüyoruz. Devlet olgusu içerisinde dilin birleştirici özelliği yadsınamaz. Küçülen ve Türk toplumunun kendi tarih ve kültür öğelerini değişik boyutlarıyla yaşatmak için yola çıkan yeni Türkiye Cumhuriyetinin de kullandığı dil özleşmeli Türkçenin Osmanlı dönemindeki zayıflığı giderilerek gerek toplum dilinde gerekse sanat dilinde istenilen düzeye getirilmesi sağlanmalıdır. Kuşkusuz, devrim olgusu içerisinde değişim bir sürece bağlanamaz. Değişim anında ve eskinin yerine, yeni konularak yapılır.

Bu devrimlerden dili de kucaklayan harf devriminin gerçekleştirilmesi aşamasında Atatürk uzmanların görüşlerini a l m a k istemiş ve belirli k i ş i l e r i n d ü ş ü n c e l e r i n i öğrendiğinde bunların büyük çoğunluğu harf devriminin hemen değil, yazılı basınla Arapça ve Lâtin harflerini yanyana vererek belirli bir süre içerisinde bu geçişi sağlayalım önerilerini almıştır. Buna karşın Atatürk'ün tepkisi kesindir; «Ya bu harf devrimi şu anda gerçeşleştirilir, ya da hiç bir zaman gerçekleştirilemez.» biçiminde olmuş, bu yaklaşımdan sonra Arap alfabesi bırakılıp tüm devlet yazışmalarında Lâtin alfabesi uygulamaya konulmuştur. Bu örneği dil ol-

gusuna aktaracak olursak, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında yaşayan konuşan ve yazan bireyler kuşkusuz Osmanlı ve Arap kültürünü alarak yetişmişlerdir. Bu nedenle, yeni türetilen, araştırmalar ve taramalar sonucu konuşma ve yazı diline sokulan bir çok sözcüğü bilmiyorlardı; öğrenmeleri için de yaşamsal zamanları yoktu. Bu nedenle bir çok özleşmeye karşı çıkanların ileri sürdüğü gibi kuşaklar arasında birbirinin söylediği anlamama olayı kaçınılmaz olarak gündeme gelecekti. Her toplumda değişimler belirli kuşakların ortadan kalkmasıyla yerine oturur. Dilimizdeki özleşmenin bırakın yirmi yıl daha beş yıl öncesiyle bile kıyaslanmayacak oranda g e l i ş ti ğini ilerlediğini, g ö r ü y o r u z. Yeni d i l i anlamayanlar va r - sa, bu, dilin Türkçe olmasından kaynaklanmıyor, doğrudan doğruya yeni, sözcük ve kavramları öğrenmek istemeyen; okuyarak, yazını izleyerek kendi düşünce ve dil anlayışlarını değiştirmek çabasına girmeyenlerin durağanlığından kaynaklanıyor. Yeni düşünceyi ve özleşen dilimizi kavramak istiyorlarsa, çağdaş bir anlayışla (Dilin canlılığını ve evrimleşme olgusunu) düşünerek kendilerini yenileme zahmetine katlanmalıdırlar.

Halim Yazıcı : Benden önceki arkadaşlar dilin geçmişi ve Türkiye tarihi konusunda sanıyorum açıkça kafalarındakini anlattılar ve bu konudaki sorunu yalın bir dille açıklığa kavuşturdular. Ben konuyu biraz da dilin genel anlamından şiirin özel anlamına aktarmak istiyorum. Şiirin en önemli öğelerinden birisi kuşkusuz dildir. Ancak, sanatın tüm dallarının kendine has bir dili olduğu açıktır. Plâstik sanatlarda olsun bir ürünün diliyle yazın sanatlarından (diyelim ki) şiirin dili aynı olabilir. Hiç bir sanatçı ürününü üretilmiş bir ürün olarak halka dönüştürürken, kendisini zorlamayacağı ve iradesini aşan zorlukların üstüne gitmeyeceği varsayımından hareket edersek, özel anlam da şiirin genel anlamında sanatın dili nin kişinin yaşadığı alt yapı sorunuyla bir bütünlük halindedir. Bu anlamda bir armoni bütünü olan şiir, kendisine yarayan her türlü malzemeyi bir üst yapı kurumu olan dilin bütün fonksiyonlarıyla beraber dokunduğu âdeta bir dokuma tezgâhıdır. Eğer bir şiirde armonisini yaratan öğe olarak bir kelime şu anki kullanılan günümüz Türkçe'sinden değil diye biz bu kelimeyi kullanmazsak bir ritm olayı olarak şiirin ırmak gibi akan kıvrımlarından en önemlisi olan müzik unsurunu gözardı etmiş oluruz.

Asım Oztürk : Şiirin sözcükler arası armonisini bozmamak için bazı eski sözcükleri kullanabileceğimizi söylüyorsun, sanıyorum. Bu dilin genel işleyiş, düşünüş, temel öğelerine karşı değil mi? Istersen soruyu biraz açayım: Dizeleri oluşturduğumuz sözcükler bizim yaşamımızın, dünya gö-

rüşümüzün düşünce biçimimizin sese, vurguya ve tona dönüşmüş biçimi değil midir? Eğer biz düşünsel olarak eski sözcüklerin tüm boylamlarını yani, o sözcüğün arkasındaki toplumsal ekinsel özelliklerini yaşamıyorsak, o sözcük bizim dilimizde ister şiirde, ister öykü, roman, konuşma dilinde olsun gerçek anlam ile hiç bir zaman yer almayacaktır. Bu açımlamadan tekrar soruya dönecek olursam, eski sözcüklerin tümünü toplumsal, ekinsel ve geleneksel öğeleriyle birlikte artık yaşamıyoruz. Bu yaşamsızlığın sözcüklere dönüşen armonisi nasıl olacaktır? Ve armoni dediğimiz bu olay gerçekten düşündüğümüz iç derinliği ve duygu bütünlüğünü yansıtabilecek midir?

Halim Yazıcı : Aslında bütün bu soruların cevaplarını şiir verecektir. Ben eski sözcüklerin savunucusu olmadığım gibi, toplumun büyük bir bölümünün anlamakta güçlük çektiği yeni sözcükleri de bağnazca savunanlardan değilim. Eğer şiir, okunurken, o şiiri okuyan dil ağzın içinde ters dönüyor, damakların orasına burasına anlamsızca çarpıyorsa, şiir kendinden bir şeyler kaybetmiş demektir. Örneğin, şiirin bir yerinde eğerki, şiirin yapısı «Öpücükten» yerine «Bûseden» kelimesini kulanmanız gerekiyorsa, ancak bunu zorunluluk olarak değil, taa dilimizin geçmişine kadar dayanan toplumsal ve bireysel kültür birikimimizin sonucu olarak bu kelimeyi orada kullanmamızda bir sakınca yoktur diyorum ben. Şüphesiz ki şiir, ritmden ibaret değildir.

Yalçın Ulukaya : Ben bir şey eklemek istiyorum: Asım'ın ve Halim'in anlattıkları aslında şiirin de kullandığı dilin özleştirilmesi çalışmalarındaki doğru tutum artı bu özleşen dilin şiirde kullanılışı sırasındaki ozanın vercification (ozanın söyleme ve biçim teknikleri) daki uygunluk anlayışlarındaki farklılıkdan kaynaklanıyor. Bence dilde özleşme dilin yapısına uygun öz kaynak ve öğeler göz önüne alınarak yapıldığında bu farklılığın ortadan kalkacağı bir gerçektir. Bu da bir teknik sorundur. Bu uygunluk gerçekleştiğinde başarılı, kalıcı, yakalayıcı ve okunur şiirler ortaya çıkacak, şiir okuru doyacak ve genişleyecektir şiir alanı.

Daha önce söylediğim ve Anadolu Türkçesi olarak adlandırdığım ülkemizdeki dil aslında halkın konuştuğu dildir. Bu bir Hind - Avrupa dil gurubu diliydi. Daha sonra beylikler ve Osmanlı dönemi içinde Arapça ve Farsça kullanım boyutlarındaki artış özellikle devlet ve aristokrat devlet sanatçısı (az sayıda da halk ozanı) tarafından kulanılan Osmanlıca oluştu. Işte Osmanlıca Halim'in dediği rahatsızlığı taşıdığı için ve Arapça, Farsça semitik dilleri Türkçe sözcüklerle uyuşmadığı için halka ait olmayan bir dildi... Ulusalcı, laik, giderek toplumsal, toplumcu ve evrensel doğruları savunan sanatçı öz Türk

çeci olmalıdır. En azından toplumda kullanılır olan sözcükler andığım versification'a göre kullanılabilir, kullanılmalıdır.

Bazı yazar ve dil uzmanları, ya da bilgili (!) kişiler, Fransa, Ingiltere Almanya toplumlarındaki dilin geçmişi ve geleceği, örneğin latince etkisiyle bu günkü haline gelen Fransızca ve Almanca'ların neden özleşme gereği duymadığı, öz Türkçeciliği yadsır. Oysa, zaman. uzam, ekonomik değişmeler ve denetim farklılıkları bireysel ve toplumsal farklılıkar unutuluverir, Tanzimattan beri başkaldıran insan, aydın, teknorat ya da bilinçli işçiydi.

Asım Öztürk : Almanca ve Fransızca dillerinde belirli bir süreç içinde özleşmenin olmadığını söyleyebilir miyiz?

Yalçın Ulukaya : Elbette bu iki dilde de hattâ bir çok dilde özleşme bir kaygı olarak var oldu. Orneğin; Fransızca'nın Latince ve kelt kökenli bir Galya dili olduğu ve bu yüzden Latince sözcükleri atmadığı söylendi; Oysa günümüzdeki Fransızca hem akademik, hem bireysel olarak özellikle Ingilizce sözcüklere karşı kendini savunuyor. Latince sözcükler kök olarak Fransızcada var, biz niye Arapça ve Farsça sözcükleri atalım diye soru soranlar bir şeyi bilerek unutuyorlar. Fransa'da uluslaşma Galya ve Roma döneminden sonra başladı. Bu nedenle Fransız ulusunun dili doğal olarak böyle olacaktı. O andaki dili gelişirken Latinceye karşı savunulan bilimsel olamazdı... Oysa Türkçe bir ulus dili olarak eski Anadolu halklarının dili ile karıştıktan sonra, Anadolu karışık ırkının bir ulus olarak belirmesiyle Anadolu Türkçesi var oldu. Bundan sonraki Arapça ve Farsça sözçük akını artık bu ulusa uygun olmayan Osmanlıcayı getirdiği için bu noktadan sonra Oz Türkçeçiliği savunmak gerekli oldu.

Osmanlının son dönemlerinde aydın, olmayan liberal gelenekleri değil aristokrat ve demokrat gelenekleri yaşamıştı. Değişimleri zorlayan etken yalnızca değer yargıları, üst yasal kurumlar olmadığı gibi yalnızca uluslar arası iş bölümünde alınan yerle toplumsal yapı da değildi. Ikincisi temel neden değer yargıları öznel etkenlerse diğer yan nedenlerdir. Yani; ne determinizm, ne de Volontarizm gerçeği eleverir. 1930 yıllarında artan dünya bunalımı sonucu Türkiye'de uygulamaya sokulan planlı devletçi ekonomi ve daha önce uluslaşmayı zorunlu kılan işgal ve kurtuluş savaşı, ulusçuluğu, yerli, malı kullanmayı, barışçı ama güçlü savunma ile caydırıcı, öz kaynaklarına olabildiğince dikkatli ve otoriter olma isteği, üst yapıda ve anlamsal kültürde kadro hareketinden sonra Türk Dili Tetkik Cemiyeti ve Türk Dil Kurumu'nu yaratmıştır. Osmanlıca yeni yazıya

uymayan bir dildi, eski yazı ise, zor öğrenilen bir yazıydı ve bu dil Arapça, Farsça kökenli ondokuzbin sözcüğe karşın onbirbin Türkçe sözcük barındıran bir dildi. Bu dili anlamak ve yazmak, şifreli ve Attila Ilhan'ın deyimi ile bir kuş dilini kullanarak, ancak yazıcı ve okur olan bir Aristok rat - Bürokrat - Din adamı - Tecim üst sınıfına aitti. Bu dil sayesinde halkı aldatmak ve sömürmek daha ko laydı.

Dilde özleşmek, dilin yapısına uygun olduğunda sanat yapıtı üretmek daha anlaşılır olacağından artan okur sayısı ve artan sanat yapıtı tüketicisi demektir. Yapıtın uyumluluğu ve başarısı aslında özleşmenin yararlı olduğu bir şeydir. Özdemir Ince'nin Yazko Edebiyat Dergisi'nde Temmuz 19-83) şiirsel gerçek ve boyuları yapıtın bu başarısı için çok anlamlı ip uçları veriyor. «Insanın düşüncesi, duygusu, iradesi, karakteri, heyacanı , anlağı, kanısı, sezgisi ve bunun gibi bütün anıksal süreçlerin toplamı olan bilinç şiirsel gerçeği tümüyle kapsar. Bilinç nesnel gerçeğin insandaki yansıtıcısıdır. Insanların yaşama biçimle rini yansıtır. Ama bilinç sadece yansıtmakla yetinen basit bir ayna değildir, belirmesiyle birlikte eytişim dizgesine girmiş etkin bir güçtür. Başlangıcından beri toplumsal bir ürün olan bilinç sanatın oluşumunda vazgeçilmez bir öge olduğu kadar tehlikeli bir canavardır da. Basit ayna düzeyinde kaldığı zaman ozanı (kâtiplik'e) mahkûm eder; değiştirici, dönüştürücü gücüyle estetik bir bireşim oluşturduğu zaman da insanı (Ozan) eder.

Duyumlarımızla araçsız olarak gerçekleştirilmiş bilinç olgusu olan duyumlar, imgelerin en önemli kaynakları olarak şiirsel gerçekte yerleri ni alırlar. Izlenimile algı arasında bu lunan bu bilinç olgusu insan bedenin de somut olarak duyulur. Bilgilerinizin (şiir de bir tür bilgi sayılabilir) biricik kaynakları duyumlarımızdır. Bize nesnel gerçeği bildirirler, nesnel gerçeği özdeksel yapısı hakkında bize bilgi aktarırlar. Şiirsel gerçekteki payları neredeyse düşünce payına eş düzeydedir.

Son olarak Dönem dergisinin birinci sayısında yer alan şiir söyleşimizdeki bir matbaa yanlışını düzeltmek istiyorum. Onbirinci sayfada «Ben biçimi, özün belirlediğine inanmıyorum. (Biçiminde çıkan tümce, (inanıyorum) biçiminde bitecekti.

Mehmet Mümtaz Tuzcu : Türkçe'nin ozanı, ereğine doğru devinirken, birbirine neredeyse tümüyle karşıt iki kaygı taşıyor. Bu karşıtlık nedeniyle de ister istemez bir büyük yırtılma içinde bulunuyor. Bu günün ozanı şiirini sadece bugünün okurları için değil de gelecek kuşaklar için de kurup oluşturuyorsa —Ki ben kendi payıma yalnız böylesi bir kaygı taşı-

yarak ortaya konmuş ürünlere şiir diyebiliyorum — şiiri yarınlara da aşınmadan aktarılabilen bir dil yapısı olarak görüyor ve bu doğrultuda çalışıyorsa, bu açıdan doğal olarak, sürekli bir arı dille yazma, öz Türkçe'yi kullanma endişesi içinde olacaktır. Diyelim, bugün, otuzbeş - kırk yaşlarındaki bir ozan, bugünün ilk okul öğrencilerinin bile önüne sıçrayarak özleşmeyi izlemek, özümsemek ve kullanmak zorunda duyuyor kendisini. Ama madalyonun bir de öbür yüzü var; çünkü öz Türkçe'yle yazmak yazılanı şiir yapmıyor; hattâ şiire giden yolda bir engel, bir pürüz de oluşturabiliyor. Çünkü ; yepyeni ve yepyeni olduğu için de ardında hiç bir yaşama birikimi taşımayan bir sözcük şiirin bir başka yönü için en ters, en uygunsuz bir gereç niteliğini taşıyor.

Yalçın Ulukaya : Yeni yaşama geçmiş ve uydurulmuş böyle sözcükler var mı?

Mehmet Mümtaz Tuzcu : Söylemek istediğim şiire uygun sözcükler bulunduğu ya da uygun olmayan sözcüker bulunduğu değildi kesinlikle. Dildeki her sözcük rahatlıkla şiire yedirilebilir. Şiir yazmak eğer dili yoğunlaştırmaksa, kimi sözcükleri feda edip, onlardan vazgeçmekse ve sadece atılanların yerini tutabilecek olanları koruyup onları kullanmaksa; elde kalan az sözle çok şey duyurabilmek kullanılan bu sözcüklerin arkasında yoğun yaşamsal birikimler duyarlıksal, tarihsel yükler bulunmasıyla olanaklı çağrışım gücü, çok anlamlılık olanakları taşımayan sözcüklerle şiir oluşturmak oldukça güç. Yeni türetilen sözcükler işte bu anlamda şiirsel kullanıma ters düşebiliyor.

Yalçın Ulukaya : Çok doğru!..

Asım Oztürk : Dildeki özleşmenin bir değişim sürecini yaşıyoruz. Bu sürecin içerisinde olan ozanlar olarak dildeki özleşmeyi düşünsel, toplumsal ve evrimsel olarak kabul ediyorsak, özleşme ivmesi içinde yeni sözcüklerin dilimize yerleşmesini, giderek dilimizden şiirlerimize girmesini gerçekleştirmeliyiz. Mehmet'in değindiği gibi sözcüklerin yaşamsal derinliğini bilmeden şiirdeki ses, vurgu ve duygulanım tonlarını yakalayamayız. O sözcükler bizim düşüncemizin ve o sözcüklerle düşünmeye başladıktan sonraki yeni evrelerinin yapıtları olmalıdır. Sözcükleri, şiirde kullanırken salt biçimlerinden yola çıkmalıyız. Değişim devingenliğini kavrıyorsak, yeni toplumun değışen insanını da anlamak onun sorunlarını acılarını, sevinçlerini, kuşkularını ve sevdalarını, dizelerimizde dile getirmek istiyorsak, (kuşkusuz bu insan ozanın kendisidir de) yeni sözcükleyaşamsal derinliğini duyarak şiirlerimizde çağdaş, yeni kavram ve yorumlara açık sözcükleri kullanmak

zorundayız. Böyle bir zorunluluk en azından döneme ozanın ters düşmemesi açısından da gereklidir. Bu özleşme olmadan güncel konumlu şiirlerin yazılamayacağını sanıyorum. Günümüzün insanını, günümüzün toplumunu ve düşünce değişimini anlamadan, onu özümlemeden, toplumcu bir ozan olunacağını da sanmıyorum. Düşünce yapısı içerisinde giderek dili de belirleyen bu değişim süreci şiire yansıtılmadan güncel insanın duyguları düşünceleri şiire nasıl aktarılabilir? Belirli düşüncelerin ozanlarının dışında, toplumcu ozanlar; içinde yaşadıkları toplumlarla sürekli bütünleşmişler,onun her türlü duygusal yapısını özümleyerek bu insanlara değişimin kapılarını göstermişlerdir. Şiirinizde hem eski sözcükleri kullanacaksınız (sözcüğün tarihsel ve yaşam sal derinliğini unutmayalım) hem de bu sözcüklerle artık belirli toplum deneylerinden, acılarından geçmiş olan insanın tüm duygu boyutlarını dizelerinizde vermeye çalışacaksınız. Bu bence olanaksız görülüyor. Belirli çevrelerde biçimsel olarak bakıldığı zaman, düz mantıkla izlendiği zaman doğruymuş gibi görünen yaklaşımlar, günümüzde savunulmaktadır. Ama bu düşünceler kendi içindeki yanılgıyı yukarıda arkadaşlarımın da açımladığı nedenlerden ötürü taşımaktadır. Şiirin malzemesi sözcük olduğu kadar o sözcükleri çok değişik kanallardan ırmaklardan geçirerek, dizelere akıtan ozanın bakışı onları dizelerde yan yana getirişindeki ses, ve düşünce akışıdır. Ozan yaşamında, şiirindeki kullandığı sözcükleri kullanmıyor, bu sözcüklerle düşünmüyor, Türkçe sözcüklerle şiirini yazıyorsa, kuşkusuz iretimde şiir dilinin gerçekleşmediği görülecektir.

Halim Yazıcı : Şiir hayatın içindedir. Onun olduğu yerden bulup çıkarmak ve tekrar hayatın içine sokmak, şairin görevidir.

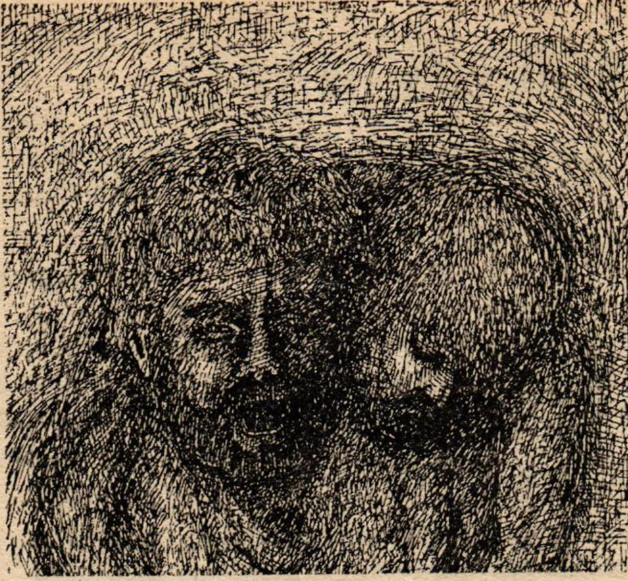
Çiçekleri çileden çıkarıp
Çiçekleri kınından çıkarıp
Öyle bize birden bire yabancı
olmayın
Desem bile nasıl olsa olacaksınız

Insan iradesinin ve giderek toplumsal iradeyi aşan üretim güçlerinin belirlediği ve üst yapıya yansıyan yabancılaşma şiir için de söz konusudur. Ancak, bu yabancılaşmayı doğru algılayıp, (yabancılaşmanın zorunluluğunu anlayıp) şiire kötümser gözle bakmamanız gerekiyor.

Bütün bu söylediklerim, direkt olarak şiirin diliyle de ilgilidir. Onu bağlayandır.

Yalçın Ulukaya : Güncel şiir güncel konulu şiir olmayabilir... Mesajı güncel gönderme yapan şiir günceldir. Güncel şiir özleşmemiş dille de yazılır. Yöresel imgelerle bu dilin syntax ve esprit'si abartılmadan, özgün ozan dilinde genel söyleyiş biçimine eklemlenirse yeni tadlar doğar Ulusal tad zenginleşir.

Desen : Adnan DURMAZ

MAVİ DELİCELERİ

MUSTAFA YANIK

Gözlerim toplar seslerini kuşların
Akar deresi çiçeklerin maviliklere
Kendi kozasında erir ipekböcekleri
Açar gülleri sabahın peteklerde
Yıldız yağar ellerimden ilkyaz
geceleri

Coşkuları solur kaynayan kanım
Serper boncuklarını uyanışın doğa
Derinlerde uykulara bir horoz öter
Uyanır yüreğimde bir çılgın sevda
Perdesini açar sabahın şiir perileri

Ben / mavinin ozanı / bitmez
kavgalarım
Bir kılıç kanatır uykusuz geceleri
Bereketinde şahlanır şiirin başaklar
Sıyrılır kınından öfkeli delikanlılığım
Derlenir yürek yaylamda umut
türküleri

ŞİİRDE ÖZGÜNLÜK YA DA HEP AYNI ŞARKIYI SÖYLEMEK

OSMAN ÇALIŞKAN

Şiirde özgünlük, kendine özgülük elbette önemli bir sorun. Bunca çok sayıda kişinin şiir yazdığı bir toplumda, dergiler sayfalarının büyük çoğunluğunu şiire ayırmaktayken ve bir örnek şiirler okumaktan usanmışken, insan, özgün bir sesi, kendine özgü bir söyleyişi olan ozanların şiirlerini bekliyor, arıyor.

Ne var ki özgünlük uğruna tekdüzeliğe, aynı türküyü sürekli yinelemeye, kendini geliştirmeyip hep aynı şiiri söylemeye ne demeli?

Bu olgu iki tür ozanda kendini gösteriyor. Birinciler, artık pek söyleyecek sözleri kalmadığı, kendilerini yenileyip gelişen koşullara ve gereklere uyduramadıkları için, bir zamanlar çok güzel ve özgün şiirler yazmış olsalar da artık o düzeyi tutturamayanlar ... Bunların düştüğü kuruluğun, bir örnekliğin, tek düzeliğin nedenini tükenmişliğe bağlayabiliriz. İkincilere ise genç ozanlar arasında rastlanıyor. Filanca ozanın şiirleri özgün, diyorlar. Bakıyorsunuz, ard arda yayınlanan beş altı kitabında da aynı ölçü, ses, uyak, biçim, benzer sözcük ve deyişlerden oluşturulmuş bir poletika... Filanca bölgenin folklorundan yararlanma, ozanın kendi yaşantısından tanıklıklar, türkülerden, manilerden - biçimsel özellikleri de dahil - etkilenme ... vb. Ama hepsi bu. Yeni bir şey söyleniyor mu? Özde bir tutarlılık söz konusu mu? Doğru bir öz yeni biçimsel deneylerle mi zenginleştiriliyor? Ne yazık ki olumlu yanıtlar vere miyoruz bu sorualra.

Özgünlükten yola çıkıp özgünlük uğruna hep ayni şiiri yinelemek hangi çıkmazlara sürükler bir genç ozanı? Böylesi bir yolculuğun önü tıkalıdır, bize göre. Gözlenen örnekler bu yargımızı haklı çıkarır niteliktedir. Bu ozanların şiirlerinde, neyin anlatılmak istendiği bulunmaya başlanmıştır. Örneğin, bir kız kaçırma olayını bir ozan, sadece böyle bir olayı anlatmak için mi, yoksa bundan yola çıkarak daha evrensel sonuçlara ulaşmak için mi anlatmalı? Elbette ikinci amaç için. Bakıyoruz,

sözü edilen böyle bir olay var, bu olaydan söz eden dizeler var... Sonra? İşte o kadar. Ayrıca, hemen ekleyelim ki, böyle bir somut olaya yaslanmayan şiirıerde bulanıklık, amaçsızlık, anlamsızlık daha da belirginleşiyor.

Hem, filanca bölgenin folklorundan yararlanan ozan tanımlaması da tehlikeli modalar oluşturmaya başladı son zamanarda. Bu gidişle, Halk Oyunları Ekiplerinin ya da eski halk ozanlarının bazılarının bir kent, bir bölge adıyla anılması gibi, Akdeniz'li Ozan, Trabzon'lu Ozan vb. gariplıklere düşülecek yakında. Ondan sonra al eline bağlamayı, kemençeyi hem çal, hem söyle, hem de oyna... Şaka bir yana, bir ozan elbette doğduğu, büyüdüğü bölgenin folklorik değerlerini özümser, bunlardan etkilenir. Çünkü, kişiliğinin oluşumunda bunların etkisi olmuştur. Ne ki, ozanlar aynı zamanda Türkiye'li, giderek dünyalı olmak zorundadırlar. Evrenselleşebilmenin başka yolu yoktur.

Olaya bir de şöyle bakalım: Şiirde özgün bir söyleyiş, başkalarından değişik bir dil ve biçim mi daha önemlidir, yoksa yeni, doğru, çağcıl, toplumsal gerçekçiliği doğru bir dünya görüşüyle ele alan bir öz mü? Bu iki yön birbirinin karşısına konamaz kuşkusuz. Ancak, bir öncelik sorunu da var. Çünkü artık, toplumcu gerçekçi ozanlar (sanatçılar) tarafından bilinmektedir ki, biçim özü değil, öz biçimi etkiler belirler. Ancak, özgün biçim de bir özün ortaya en iyi konabilmesinde kesinlikle gereklidir. Örneğin, hem toplumcu gerçekçi olduğunu söyleyeceksin, hem de şiir, sanat beğeninde özden önce (ve giderek tek ölçüt olarak) özgünlüğü gözeteceksin. Olmaz böyle şey. Olursa, kimi örneklerini gördüğümüz gibi, sanatın toplumsal işlevinden, yani kısacası toplumcu gerçekçilikten gocunan ve bu yüzden «üçüncü bir yol» arayanların ürünlerinde özgünlük bulmaktan tutun da, çağ gerisi içeriklerine karşın (bu yüzden, bence biçim ve tekniklerinin özgünlüğü de su götürür) bazı ozaları ilginç saymaya varan saçmalıklara da düşülebilir.

Öte yandan, henüz dergilerde beş on şiir yayınlayabilmiş bir genç ozanın şiirinin altından adını kaldırınca, o şiirin ona ait olduğu anlaşılmıyorsa, bu kuşkusuz ki bir başarısızlıktır. Ancak, şu olasılıkları da göz önünde tutarsak: O ozanın şiirleri ard arda ve dikkatli okunmamış olabilir. Henüz dergilerde sık sık yer almamış olduğundan ve «ad yapamamış» bulunduğundan şiiri üzerinde gerekli ilgi henüz doğmamış olabi-

lir... vb. Tabii gerçekten her şiiri bir başka havada, başarısız bir ozanla da karşı karşıya olabiliriz. Fakat, her üç durumda genç ozanın bağışlanabileceği görüşündeyim. Çünkü, henüz yenidir ,önünde sanatını şiirini geliştirebilme yolları açıktır.

Bir ozanın şiirlerinin altından imzasını kaldırınca, o şiirlerin o ozana ait olduğunun ayrımsanabilmesi bir başarıdır dedik. Bugün, N. Hikmet, B. Necatigil, F. H. Dağlarca ... şiirinin özgün olduğu bir gerçektir. Ancak, bu başarı yıllarla, uzun bir süreç sonucu kazanılabilir. Bu bir kültürel ve sanatsal birikim sorunudur, deneyim ve ustalık sorunudur. Demem o ki, dergileri dolduran ve altlarından imza kaldırıldığında hep ayni ozan ya da ozanlara aitmiş gibi görünen şiirler kadar, özgünlük adına hep ayni şarkıyı yineleyip duran ozanların şiirleri de çıkmazın eşiğine gelip dayanmışlardır. Üstelik birinciler, bağışlanabilir bir eksikliktir, giderilebilir, ustalaştıkça aşılabilir. Ama filanca bölgeli ya da kentli bir ozan olarak kalmak, ülkenin ozanı haline gelememek, evrenselleşememek çok daha önü tıkalı bir yoldur.

Üç beş kitap yayınladıktan sonra usta geçinmeye başlayıp başkalarına çırak gözüyle bakanlar, önce kendileri tekdüze, birörnek şiirlerden ve «hep aynı şarkı» lardan kurtulmaları gerekir. «Güzel, iyi şiir» ölçütünün sadece biçimde «özgünlük» le sınırlanması, özün önemsenmemesi kişiyi, koşut dünya görüşünde olanları sollayıp - adı ne olursa olsun - idealizmin yanına savurur. Sanatın ve sanatçının değerini, bir iki ödül, birkaç tekel dergisinde ürün yayınlama olanağı (ve onlardan alınan üç kuruşluk telif ulûfesi) değil, tarih belirler.

Bodrum Kalesi, Zeki Müren, Halikarnas Balıkçısı ve Ötesi

BERİN TAŞAN

Kurban Bayramının üçüncü gecesinde televizyonda Zeki Müren'in Bodrum Kalesinde verdiği bir konseri izledik. Renkli basında çıkan haberlere göre Zeki Müren'in Bodrum Kültür ve Sanat festivalinin üçüncü gecesinde Bodrum kalesinde vereceği konseri renkli olarak çekmek için televizyondan bir ekip Bodrum'a gitmiş Yalnız çekim sırasında bazı hatalar yüzünden ses ve görünüm iyi alınamadığından «büyük sanatçının ününü olumsuz yönde etkilemesi düşüncesiyle» konserin bu haliyle televizyonda verilip verilmemesi uzun tartışmalara yol açmış. Ancak büyük seyirci kitlesinin mektup, telgraf ve telefonla başvurusu üzerine «büyük sanatçının» olurunun alınmasına karar verilmiş. Hayranlarını düşünen «Sanat güneşi» « evet » dediğinde biz de bu büyük konseri seyretmek mutluluğuna eriştik. Renkli televizyonu olanlar daha da çok mutluluğa eriştiler. Konsere, ses ve görüntüdeki bozukluk nedeniyle sanatçıdan ve seyirciden özür dilenerek başlandı. Zeki Müren yüksek topuklu bir ayakkabı, açık yakalı bir gömlek ve boynunda incilerle sahneye çıktı. Gelen çiçeklere sahnede konulacak yer bulunamadı. Bir seyirci hızını alamayıp çiçekleri Zeki Müren'in başına serpti. Konseri 5000 kişi biletli ve oturarak, bir o kadarı da ayakta izlemiş. Hem nasıl bir özveri, nasıl bir çoşku ki saat 21 den 02.30'a kadar aç susuz ayakta beklemişler. Bir tek seyirci ayrılmamış. Sonra saat 02.30 da «Bodrum kalesinden sanat güneşi doğuyor» Bir alkış, bir alkış. Sanat adına, Bodrumluların sanat-severliliği adına insanın gözleri yaşarıyor. Kıskanmıyoruz, küçümsemiyoruz. Sanat güneşlerimize» bu ilgi az bile. Konserlerini on bin değil, yirmi bin seyirci izlesin, biletler 1.000 Tl. değil 10.000 Tl. olsun, televizyon bayramda bir gün değil dört gün göstersin. Hepsi kabulümüz, bir diyeceğimiz yok; ancak, Büyük sanatçı Bodrum kalesinin önünde boynundaki incilerle göbek atıp seyircilere "helal" diye seslenirken bazı şeyler geldi aklıma. Kültür adına, sanat adına, kısaca vergi yükümlüsü bir Türk seyircisi adına.

Önce Bodrum Kültür ve Sanat Festivalini düzenleyen ilgililere sormak gerekir; Bodrum kalesinden kültür ve sanat adına bir sanat gösterisi sergilenecekse ilk akla gelen isim Zeki Müren mi olmalıydı? Bodrum'da hele Bodrum Kalesinde düzenlenecek bir kültür ve sanat gecesinde nasıl

Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkçısı) unutulur? «Halikarnas Balıkçısı» için düzenenecek bir geceye Izmir'den, Istanbul'dan, Ankara'dan hangi sanatçı katılmazdı? Kaldı ki uzağa gitmeye gerek yok, Halikarnas Balıkçısın'dan sonra Bodrum'a yerleşen, orada yazlarını geçiren nice ünlü sanatçılarımız var, onlar çağrılamaz mıydı? Bilgin, şair, yazar, romancı, öykücü, sürgün yerini yurt edinen, Elen uygarlığına karşı Anadolu uygarlığını savunup, tanıtan, Bodrum'u turizme ve Türk kültürüne açan insan Bodrum'da anılmazsa nerede anılır? O gece Bodrum kalesinden dönen binlerce kişiyi çevirip sorun; Halikarnas Balıkçısından önce Bodrum'u biliyor muydunuz, Bodrum'a hiç geldiniz mi? Böyle bir geceyi düzenlemek Bodrumlular için bir kadirbilirlik, TRT içinse televizyonda ayıracağı yarım saatlik bir süre Türk sanat ve kültürüne göstereceği saygının bir gereğidir.

Bir sanat olayının televizyonda haber olarak yahut görüntülü bir şekilde verebilmesi için ölçü nedır? Halkın beğenisi mi? Peki halkın beğenisinde ölçü nedir? Yöneticilere gönderilen mektup, telgraf, telefon konuşmaları mı? Bir de şunun üzerinde durmak gerekir: Halkın beğenisi nasıl oluşur? Uluslararası bir roman yarışmasında birinci olarak seçilip ödüllendirilen bir Türk romancısının bu başarısını basın ve TRT okuyucuya duyurmazsa o romancı nasıl ün kazanır, o romancı hakkında halkta nasıl bir beğeni oluşur? Bugün halkın beğenisini oluşturan, sanatçıya ün sağlayan, onu yücelttiği gibi istediği an toplumdan soyutlayıp yalnız bırakan da iletişim araçları, öncelikle de televizyondur. Bunun en çarpıcı örneği televizyondaki bilgi yarışmalarında görülmektedir. Yarışmaya katılan yüksek öğrenim görmüş bir yarışmacı bile iki yıllık geçmişi olan sıradan bir şarkıcıyı hemen tanıyor da, o kadar ipuçları verilmesine karşın Orhan Veli ile Orhan Kemal'i birbirinden ayırt edemiyor. Bir kısım basın istediği sanatçıyı «Büyük» yapar ,«sanat güneşi» yapar, «sultan-ı şuara» yapar, onun bileceği bir iştir, kimse karışamaz. Ama Devlet televizyonundan dünyaca ün yapmış, Türk Edebiyatına, Türk kültürüne, Türk diline emeği geçmiş yazarımıza, şairlerimize, düşünürlerimize sahip çıkmasını, belli günlerde onları onurlandırmasını beklemek hakkımızdır.

OKUMA ÜZERİNE

Doç. Dr. Cahit KAVCAR

Öğrencilerimizden zaman zaman değişik istekler gelmekte, iyi bir yazar ve iyi bir okuyucu olmak için neler yapmak gerektiği sorulmaktadır. Çok ve iyi okuyan bir ulus olmadığımız için, bu tür özlem ve arayışları övgüyle karşılamak gerekir. Fakat öncelikle şunu belirtelim ki, iyi bir yazar olmanın belli bir yolu, hazır bir reçetesi yoktur. Yani bir kimseye, «Sen şunu ya da şunları yaparsan büyük yazar olabilirsin» diyemeyiz. Ancak bu konuda yapılabilecek birçok şey vardır. Bunların başında da okuma gelir. Çünkü düzgün yazmanın yolu, iyi bir okuyucu olmaktan geçer. Büyük yazarların hepsi, uzun süren bir okuma döneminden ve yazı denemelerinden sonra üne kavuşmuşlardır.

Okumanın, gerek okulda ve gerekse hayatta başarı kazanmak için önemli bir yeri olduğu gibi, iyi yazma konusunda da büyük yararı vardır. Öğrenme büyük ölçüde okumaya dayanır. Bütün derslerin okumayı gerektirdiği gözönünde tutulacak olursa, iyi okumayan ve okuduğunu anlayamayan bir öğrencinin başarı kazanamayacağı açıktır.

Okuma, gözlerin ve ses organlarının çeşitli hareketlerinden ve zihnin anlamı kavrama çabasından oluşan karmaşık bir etkinliktir. İyi bir okuma, bu hareketlerin uyumlu olmasına bağlıdır. (1) Okumanın gerçek amacı, anlamı doğru ve çabuk kavramaktır. Sözcükleri tanıma ve ayırma, bunları anlamları ile algılama, anlamı bir bütün olarak kavrama, okuma etkinliğini oluşturur. Okuma yoluyla düzgün yazma ve konuşma becerimizi de geliştiririz.

Okuma sevgisi yaratabilmek ve bu sevgiyi gittikçe arttırabilmek için, işe konu bakımından ilgi çeken eserlerle başlamak gerekir. Öğrencilerimizin bir kısmı macera yazılarına, bir kısmı masallara, bir kısmı hayvanlar dünyasına, bir kısmı da uzay, tarih, toplum ve kahramanlık olaylarına, psikolojik olaylara, teknolojik buluşlara, resimli kitaplara ve dergilere ilgi duyarlar. Bütün bu alanlarda çok sayıda eserbulunmakta ve nitelikli yayınların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanan veya okullara tavsiye edilen yayın-

lara ve yerli yazarların eserlerine öncelik verilmelidir. Öğrencilerimizin zevk düzeyi zamanla yükselecek, yararlı yazıları ilerde kendileri seçebilecektir.

Okumanın birçok çeşidi vardır. Yapılışına göre, sesli ve sessiz okuma; okuyucunun tutumuna göre, eğlenmek için okuma, zevk için okuma, inceleyerek okumadan söz edilebilir. Ancak verimli ve yararlı bir okuma için şu üç temel ilkeyi benimsemeliyiz: Dikkatle okumak, zevkine varmak, değerlendirip eleştirebilmek. Bunlara uyarsak, gelişigüzel ve amaçsız okumaktan, kötü bir okuyucu olmaktan kurtuluruz.

Bir yazıyı veya kitabı okurken, dikkatimizi yalnız onun üzerinde yoğunlaştırmalıyız. Okuma sırasında başka şeyler düşünürsek ve zihnimiz başka şeylerle uğraşırsa, bu tür okuma boşuna zaman kaybetme olur, hiç yarar sağlamaz. Bu durum ders çalışırken de söz konusudur. Okuma sırasında önemli bulduğumuz yerleri kalemle işaretleyebiliriz. İyi anlamak ve kavramak için ağır ve düşünerek, bağlantılar kurarak okumalıyız. Az önce de belirttiğimiz gibi, başarılı yazı yazmanın temel gereklerinden biri iyi okumaktır. Pek çok kişi ve öğrenci bu gerçeği bilir. Okur, okumaya çalışır. Ancak yine de yazma konusunda pek yararını görmediklerini öne sürerler. Bunun başlıca nedeni, okuma işlemini yeterince dikkatle yapmayışları, özümleyerek okuma becerisinden yoksun oluşlarıdır. Çünkü dikkate ve özümlemeye dayanmayan bir okuma, beklenen yararı sağlamaz. İyi bir okuma, her şeyden önce okunanı anlamak, bütünüyle kavramak demektir. Kitap ise, insanın bilgi ve kültürünü arttıran, sözcük dağarcığını zenginleştiren, dil yeteneğini geliştiren, düşünce ve hayal gücünü genişleten en etkili araçtır.

Her kitap, bize yeni bir dünyayı yansıtan ayna gibidir. Yazar kitabında bize, kendi iç dünyasını ve yaşadığı toplumun hayatını, eğilimlerini aktarır. Okurken yazarın ve eserin iç dünyasına, duygu, düşünce ve hayal dünyasına girebilmeli, çeşitli olaylar karşısındaki tutum ve davranışları görmeliyiz. Her yazarın bize ulaştırmak istediği bir mesaj, bir duygu ve düşünce vardır. Bu mesajı alabilmek gerekir. Kitabı okurken ve okuduktan sonra: «Yazar bu eseriyle okuyucuya ne demek istiyor? Neleri düşündürmeyi amaçlıyor?» diye kendimize sormalı, bu soruların karşılığını da bulmalı, bulabilmeliyiz.

OKUMA ÜZERİNE

Okuduğumuz kitabın dil ve anlatım özelliklerine de dikkat edersek, farkına bile varmadan güzel yazma konusunda çok şey kazanırız. Cümle yapılarına, sözcüklerin cümle içinde kullanılışına, öğelerin sıralanışına dikkat etmekte yarar çoktur. Cümlelerin birbirine nasıl bağlandıklarını görmeliyiz. Bu arada, okurken anlayamadığımız sözcüklerin anlamlarını öğrenmek için sözlüğe başvurmalıyız. Böylece hem yeni sözcükler öğrenir, hem de okuduğumuz yazıyı anlarız.

Okumada önemli noktalardan biri de, okunacak kitabın iyi seçilmesidir. Gelişigüzel kitap seçerek okumak pek yarar sağlamaz. Verimli bir okuma için, önce kendi dilimizle yazılmış kitapları okumalıyız. Daha sonra yabancı yazalardan çeviri eserler okunabilir. Okunacak kitaplar, öğrencinin yaşına, eğitim ve kültür düzeyine uygun olmalıdır. Bu konuda Türkçe ve edebiyat öğretmenleri başta olmak üzere, öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Onların bu bakımdan da hazırlıklı olmaları gerekir. Öğrencilere en çok onlar yardımcı olabilir, başka ilgililer de yol gösterebilir. (2)

Görüldüğü gibi iyi bir yazar olmak bir anda gerçekleşmez. Bunun için her şeyden önce iyi bir okuyucu olmak gerekir. Uzunca bir yazı ve deneme dönemi gerekir. İyi bir okuyucu, «Ne? Kim? Neden Niçin? Nerede? Nasıl? Bu ne dlmek?» gibi sorulara karşılık arar ve bulur. Böylece dikkatini uyanık tutar. Bu arada gözönünde bulundurmamız gereken önemli bir nokta da, okuduğumuz bir kitabı yırtıp yıpratmamak, ona zarar vermemektir. Özellikle kitaplıklarda çalışırken veya başkalarının kitaplarını okurken bu konuya daha çok özen göstermeliyiz. Dürüstlük ve sorumluluk bunu gerektirir.

---

1) Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 44, Sayı 2098, 26 Ekim 1981, s. 341. Türkçe öğretimi ve ders kitapları konusunda çok geniş ve ayrıntılı açıklamalar için, «Temel Eğitim Okulları Türkçe Programı»yla ilgili bu sayıya bakılabilir.

(2) Okuma ve çeşitli yönleri, okunacak başlıca kitaplar konusunda geniş ve ayrıntılı bilgiler için bkz. Beşir Göğüş, Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi, Ankara 1978, s. 60 - 147.

SONE 137

SHAKESPEARE

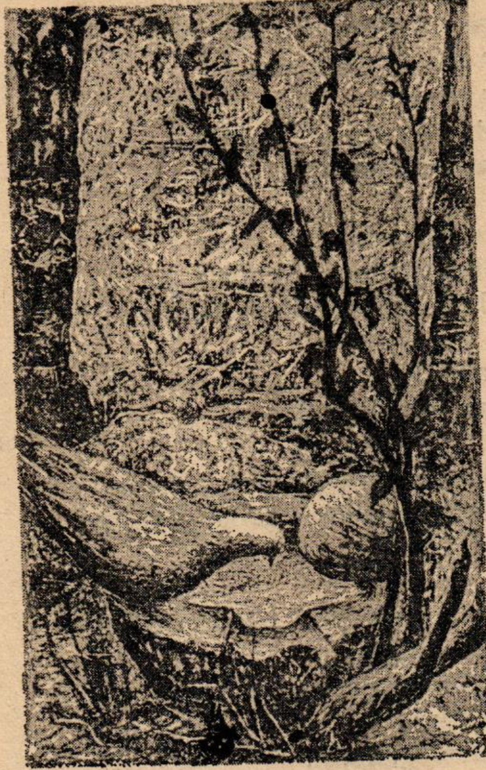
Aşk denen kör budala, ne yaptın gözlerime?
Bakıp da görmüyorlar gördükleri her şeyi;
Bilirler güzellik ne, kısmet olmuştur kime;
Yine de en kötüyü sanıyorlar en iyi.
Hayran bakışlarıyla gözler baştan çıkınca
Her erkeğin yüzdüğü koya demir atmış, bak;
Şu göz yanılgısına gerekir mi ki kanca
Takıp kalbimin akıl gücünü bağlı tutmak?
Neden yüreğin onu kendi yeri bellesin:
Bilir ki paylaşıyor dünya âlem o yeri?
Neden gören gözlerim durum bambaşka desin,
Böyle kem yüzde bulsun en güzel gerçekleri?
Doğrulukta kalbimle gözlerim yanılarak
Bu yalan vebasına tutuldular kıskıvrak.

Türkçesi : TALÂT SAİT HALMAN

DİPSİZ UYKULARDA (2)

MEHMET MÜMTAZ TUZCU

Unutulmuş dağlardan kopan şu buzlu pınar
Gelir soğuğu sınar kanlı ormanımızda
Ilıman bahçemizde nice donla ürperir
Bulvar buzullarında kararan gövdesiyle
Sığırla ot arası us yetişmez bir yerde
Irak bir köşe seçip kıyının bekçisine
Karpuz satar muz satar pasının çivisinde
Bilmediği elmalar tanıtıp tanıyarak
Nasıl şaşarak bakar dalsız ağaçlıklara

İKİLİK

TURGAY GÖNENÇ

Bu Kutsal Sevdamızı Sonunda
Yasak Aşklar Arasına Soktular Usulca

IRMAKLARIMLA AKARDIM

ASIM ÖZTÜRK

Mavi bir su gibi leylakları açıyor
Yıldızlı gecelerinde memleketimin
Çoçukları düş ve umut dolu,
Kadınları sevda;
Çıkıp geliyorum toprak ve tohum
Yağmurların kucağından.

Batan güneşle tutuşmuş
Havalanan kuşlarımın kanatları
Güvercinlerim esiyor gökyüzünden

Barış sabahları;
Topluyorum denizlerimden.

Toprağımı saran o kokudan doğuyorum
Gözlerimden, bin yıllık çınarlar yükseliyor ,
O kavaklar;

Batarken tutuyorlar yeşil elleriyle güneşleri,
Bandırıyor ocaklara;
Kül ve kıvılcım oyuncağı çocukların
Yanan yürekleri,
Sevda tomurcuğumdan.

Kara bulutlara sarılan geceleri
Yorgun elleriyle çözüyor işçiler
Kolları yağmurların
Kolları alev dili ocakların altında
Sabahları öpüyor,
Mavi bir leylağın dudağından,
Kuşlarım pırıl pırıl bir su şimdi
Akıyor;

Gökyüzü gibi mavi
Memleketimin ırmaklarından.

G Ö Ç

MEHMET GÜZEL

Terimi güneşe sildim
Topraksı
Sıtmaya yağmur örtündüm
Aç karna
Çalalım dedindi yere / umarsızlığı

Yollar dolusu çiçekleri okşadım
Dağdan düze atlayan pencerelerden
Dere tepe çığrışan yaşamı
Emdim nakış nakış

Gözlerimde ürperdim
Sel sıyrığı sancısını
Kör dumana sinmiş tepelerin

Arılarla yarıştım
Çiçekten çiçeğe

Kanat seslerini dinledim
Uçuşan selvi tozlarının
Çalalım dedindi yere / umarsızlığı

Kuytularda hoyratladığımız
Teke - tekli türküler
Utandı kalabalıktan

Hadi
Çalalım da yere bireyselliği
Mendil yapalım
Vardiya dönüşü
Işıklı dost merhabalarına
Çiçeksi özgürlük türkülerini

HOMERİK İLAHİLER

FOÇA'LI DİYANİSOS'UN ŞARKISI

YAŞAR AKSOY

Artık çok geç değil kadınım
Bak ırmaklar yağıyor özgür yelkenimize
Tüm kirlerini arıtırcasına o eski savaşların
İnan, gülümsüyor artık yağmurlar

O vahşi tapınağın kuduz ilahisi sustu
Hançer gözlü barbarların hepsi aktı gitti siyahlğıa
Hele bayraklar, yüce önderler, ulu kartallar
hiçbiri yok
İnan, bizi bekliyor artık karşıki kıyılar

O cehennem bitti, o yarasalar, çakallar
Mermer yontuların ruhunu çalan kahinler yok artık
O hüzün kırbaçlı can çekişme bitti
İnan, yapayalnız ulaştık yeni ülkemize

Bir hançer uzatmışlardı ucunda tutsaklık elması
Bağrıma sapladım onu halkım için
Sonra kimbilir kaç yüzyıl geçti
Küçük çocuklar konuk geldi dünyamıza, büyüdüler

Nice şölenler, oldu davullar uzun uzun kutsadı şehveti
Oysa ben hep akıp giden kanıma ağladım
Uzun geceler vardı çıldırasıya ve parangalı gündüzler
Kimbilir kaç çınara asıldım, kaç kırbaç eridi tenimde
Acı ve ölümün zaferiydi sonunda saplı hançeri
eritmem
O yangın yaradan giderek bir papatya serpildi
Büyüdü, çağladı, dev bir orman oldu

İşte gürgen gövdemi orada çiviledim
Yoncalar yanyana bitişip hasırdan yelken ördüler
Ve yavaş yavaş gökkuşağına doğru yelken açtık
İnan, tarihin tüm forsaları bizden yanaydı o an

Bak kayıklar yanaşıyor bizim de teknemize
Şarap, çavdar ekmeği ve ahtapot getiriyorlar
Yakamozlar şafakla sevişinceye kadar aşkı
düşünüyorum
İnan, okşuyor artık bizi de dalgalar

Günboyu küpeştede sevişen sevdalılara bakıyorum
Sımsıkı yapışkan bir denizi kuşanmışlar
Yemyeşil gözleride üremenin gönencini görüyorum
İnan, artık biz de hazırız kendi aşkımıza

Zulüm bitti galiba kadınım
Yaşam köpürüyor yeniden üzüm gözlerinde
Vatanımız yok, ama rüzgarlar doluyor yelkenimize
İnan, artık çok geç değil pagosgülüm...

(Perslere karşı başlatılan Iyonya bağımsızlık savaşının önderlerinden Diyonisos'un gök mavi bayraklı gemisi Sibel ile Sicilya açıkarına ulaştığı an, karısı Pagosgülü'ne söylediği şarkıdır...)

DÜŞLERDE

ÖZGEN SEÇKİN

Kıvılcımla şimşekle düş yere
Kara taşlara kirli sulara çak
Böceğe tomurcuğa
Bir de kendine çakma.

Rüzgara ver savur sevda dışı ne varsa
Farketmez düşünmemek dünya halini
Adak ada perçem iliştir zeytin dalına
Lahanaya kerpice duvara tak
Güle karanfile sıfat takma.

Ayakucuna omuzuna göm kafanı
Kimsenin umurunda olmasın bu sağnak yağmurlar
Onurunu mendilinle katla ayca bak
Çimenli bir bahara bakma.

Sisler arasında resimler
Dizeler bulutlar arasında
Güneş vurur okutturur bir seher vakti
Sevgini sakla bilincini dağıtma

Bütün kitapları yak
Yüreğini yakma

Gözgöze selamlamalı dostu da düşmanı da
Irmakları mektuplarla akıtmalı dost sevincine
Kalemleri güvercin kanadından yontmalı
Hüznü acıyla bastırmalı

Saçlarını bir de tedirginliği orda bırak
Başka bırakma.

BİR DİP NOT

AYKUT POTUROĞLU

Çok aramışlar
Bulamamışlar
Seni sordular bana
Ben de dedim ki onlara
Kalbi iyi bir boksördür
Mutlaka öldürülmüştür.

SOLGUN BİR AKŞAMDA

AHMET ÖZER

Akıp gidiyordun yorgun bedenimden
Kalbimi çalıp giden yüzyıllar ötesine
Geceyi çınlatan sesler içinden
Çılgın bir rüzgâr gibi sabaha dökülen.

Orda sabahların kesiştiği gecede
Caddeleri yıkıyan yağmurun altında
Can çekişen bir güvercin yüreği gibi
Kan şorlayan günlerde.

Günler acı ve yangınla dokunuyordu ard arda
Haberlerde deli poyrazlar
Çelik mavisi gökyüzüne kapatıp yüzünü
Terketmek istiyordu kirletilmiş sabahı.
Güneş akıyordu ardına dağların
Karlı bir geceye dökülen

Kızgın bir kor
Sıcacık bir ekmek gibiydi yüreğin.

Uçup gidiyordu trenler duman içinde
Uçup gidiyordu günlerin acılara gömülüp
Mektuplarla katlanan ellerin
Göğsünden yeni şafaklar damıtan
Içinde fırtınalar köpürten şiirlerim.

YILDIZNAME

TAKİ AKKUŞ

Düşenlerde var bu havalarda
El, ayak buz kesmiş yürek cehennem
Ümit, öfkeli ve mahzun / Ümit, sapına
kadar namuslu / dağlara çekilmiş kar
altındadır.

(A. Arif)

Olduğu yerde ellerini havaya kaldırıp yalvardı:

«İçimde kordur alevdir yakar yüreğimi, nereye gitmeliyim? Kime?.. Ölürse ne yaparım. Kim sorar yedi baş horantayla beni. Ulu allahım!..» anlamını bilmediği bir duygu yüreğini kerpetenle sıkıyordu sanki. Kulaklarında acayip sesler çınlıyordu. Bir köpek uluması, bir eşek anırması, bir kadının derinden derinden gelen iniltisi miydi ne?.. Gözleri alaca karanlıkta, ufukların bitimindeki dağ yamaçlarına döndü. Yamaçlardaki meşe ağaçları gizemlice hışırdıyor, Ahmet'in acısını paylaşıyorlardı sanki...

Karısı hastalanınca ne edeceğini pek düşünemezdi. O sancılarla kıvranırken ; Ahmet'in olanca gövdesini bir titreme sarmalar, eli ayağı birbirine dolaşırdı. Artık doktorlardan umudunu kesmişti... Kadın kendini yerden yere çalınca, Ahmet tüm gücüyle kadının göğsüne abanır ellerinden tutar, sessizce göz yaşı dökerdi. Kadın yorulup bitkin düşünce kalkıp dışarı çıkardı.Kapının önündeki sal taşına oturur, kara kara düşünürdü. Karman çorman düşler, O'nu bir çıkmaza sürükler, ne edeceğini nereye gideceğini şaşırır kalırdı... Oturduğu yerden kalkarak, karmaşık düşlerle odaya geri dönerdi sarhoş gibi... Karısı sedirin bir köşesine oturmuş, korkunç bakışlarla oraya buraya bakıyordu... O'nun kin ve öfke dolu bakışları altında ezilir küçülürdü. Sanki hasta-

lığa neden kendisiydi ...

«Ne olacağım ben böyle ? .. Neden bir çaresine bakmıyorsun ? .. Benim haftada bir yarım adam olmam, hoşuna mı gidiyor,» diyerek iri iri açılmış gözlerle kocasına bakardı.

Oysa Ahmet karısının iyileşmesi için her şeyini verirdi. Ama duygularını bir türlü karısına anlatamıyordu. Kim ne dediyse koştu. Her yerde bir umut aradı durmadan.

«Ahmet, Adana'da iyi bir hoca varmış,» sözünü duyunca doğru Adana'ya giderdi.

«Ankara'da derin mi derin ! .. Alim mi alim biri var.»

Gitti.

«Erzurum, Aşkale'de iyi bir cindar varmış,» gitti.

«Urfa'da huy kesen var,» karısını da götürdü.

«Asıl hoca Hakkari'nin Uludere de, eğer isterse hemen iyileştiri...

Gitti ... Bıkmadan usanmadan gezdi köy kent demeden. Tek istediği karısının kurtulmasıydı.

«Yine bir umut Şükrü hocada ... Oraya bir varıp gelsen. Artık dayanacağım kalmadı. İyileşirim belki ! .. Hiç olmazsa minnetsizce çocuklarıma bakarım.»

Karısının söylenmesiyle ayrıldı düşlerinden. Kalkıp çıktı. Büyük bir boşluğun içindeydi ... Olanca gövdesini sarmalayan duygu giderek harlanıyordu. Yüreğini yeğnilce sıkıyordu derinden. Ne yöne yürüdüğünü bilmiyordu. Karısı git demiş o da gidiyordu. Yalpalayarak ayaklarının akışına bırakmıştı kendisini. Karısının hastalıklı durumu geldi gözünün önüne ...

(Sara nöbeti gelmeden birkaç saat önce sinirleri doruk noktaya ulaşırdı. Nöbet yakalar yakalamaz, kendisini yerden yere çalardı. Ağzından burnundan akan köpüklü kanla sessizleşirdi ... Kendisine geldiği zaman insan demeye bin tanık gerekirdi. O delice bakışlar. Kuşkulu gözlerle orayı burayı araştırması... Hastalığına bir neden araması...

Sonra bir külçe gibi sedire yığılıp kalması,) gövdesini bir titreme sarar kuşkulu bakışlarla kocasına bakardı. Karısının hastalıktan sonra sesi de değişirdi. Kendisi de hasta gibiydi. Ne yediği belliydi ne içtiği!..

«Şükrü hocaya gitsem mi?.. Bir iki satır yazar mı bilmem?..» diyerek tuttuğu meşe dalını çekti... Dalı bırakarak yürüdü. Ama bir türlü düşlerinden kurtulamıyordu...

«Bu hastalık öldürebilir mi?.. Düşünmek bile zor allahım!.. Çocuklarım ne olur?.. Bitten pislikten ne hale gelirler. Ne karalı başım var benim...»

Karısının öldüğünü düşledi. Usu karıncalandı!.. Anlatımı güç acılı bir duygu, yüreğini kemirdi sanki.. Nefesi daraldı. Olduğu yere çöktü. Başını iki eli arasına aldı, düşünmeye başladı. Karısının ölmeyeceğini yineledi kendi kendine. Ama boşuna. Ölüm duygusu bir balyoz gibi yüreğini dövüyordu... Ağlamak istedi... Gözleri kuruyan bir çeşmemeden farksızdı... Bağırmak, çağırmak karısını alıp uzaklara götürme düşü gelip geçti. O da boş!...

Yerinden kalkıp meşelikten ayrıldı. Patika yola girdi. Yürümesi sıklaşmıştı... Seslice söylendi yürürken :

«Güçlü olmalıyım!.. Yiğit zor günlerinde dirençli olmalı... Iş başa düştü mü çırpınmak boşa!.. Böyle derler!.. Böyle duydum... Bu durumu düşünmek bile istemiyorum.» diyerek durdu. Ellerini açarak yakardı.

«Hey yüce Allahım!.. Kime ne ettiğim var benim. Her zaman iyilikten yana oldum. Eskiyi köhnemişi kaldırıp atmadım mı?.. Namusuzluğum mu var bilmem ki?.. Aha buyum işte... Senin kulunum! Kimin malına, canına, namusuna dolandım!.. Peki nedir benim bu başıma gelenler. Her türlü pisliği yapanların hora teperken, bizim köy köy kent kent, hoca, üfürükçü kovalamamız doğru mu?..» diyerek «offf» çekti. Sonra yoluna devam etti.

Ne zaman köye girmiş, Şükrü hocanın evini nasıl bulmuştu, kendisi de bilmiyordu. Işıkları yanıyordu. Kapı tokmağını vurdu. Içerde kıpırdanmalar oldu. Sonra «kim o.» diye Şükrü hocanın sesi duyuldu.

«Benim Şükrü hocam Karahasan'lı Ahmet...»

Hoca kapıyı açınca içeri girdi. Soluk soluğa odaya doğru yürüdü.

«Nedir yahu bunca telaş hayır mı ? . .»

«Ne hayırı hocam!.. İt dirliğiyle sürünme... Deli olacağım dinime imanıma!..»

İkisi birden odaya girdi. Yataklar yeni serilmişti. Hocanın karısı oturduğu yerde uyukluyordu. Yerinden doğruldu. Şöyle gözlerini zoraki açtı. Ahmet'e yan gözle baktı... Ahmet gidip elini öptü. Kadın yeniden uyuklamaya başladı. Hoca yer sofrasındaki kitapları topladı. Mürekkep hokkasını kaldırdı. Tavuk teleğini de bir parça bezle kuruladı.

«Eeeeeee!.. Söyle bakalım şimdi?..»

«Ne söylesem bilmem ki!.. Bizim avradın durumu hiç iyi değil. Yeniden fenalaştı. Ne yaparsan yap. Tek umudum sen kaldın!..»

«Hımmmmm hımmmm!.. Yine mi yakaladı?..» dedi hoca

Tozların içinden aldığı kitabı bir iki tapışladı. Tozlar odanın içine dağıldı. Dudakları kıpır kıpır!.. Yer sofrasının yanına diz çöktü. Kalkıp mürekkep hokkasını, tavuk teleğini alarak yeniden oturdu. Gözlüklerini taktı. Kitabın sayfalarını karıştırırken :

«Adı neydi?.. Anasının adını da söyle.»

«Hımmm!.. Heee beş / mim dört / dal, dört /zel, beş / teee, dört / kaf, dört / yeee, on / hepsi eder otuz altııı! . . Otuz altının içinde, üç tane on ikivar... Demek ki tam üçüncü baba düştü!..» diyerek Ahmet'in yüzüne baktı.

«Önce yıldıznamesine bakalım neler yazılıdır . . .»

Kitabı bir süre karıştırdı. Sonra, «tamam işte burada,» diyerek okumaya başladı.

«Babi sani eser, üçüncü burcu takibehem / hud yıldızı / müşteri hud gişidir. . . Müşterinin evidir . . . Alameti odur ki, gökçek yüzlü ve akkaşlı ve adamlara iyi şanı ola, sabırlı ola, yüzünden nişanı ola . . İki küreği arasında nişanı ola, ya da göbeğinin yakın yerinde! . . Var ise devlet nişanıdır. Elinde ayağında kelp ısırmış, yahut ta yanmış bir nişanı ola . . . İki isim sahibi ola. Eli endefte merbub ola ve düşmanları kör ola . . . Bu avrat bir ergişiyle davaya düşe . . . O ergişinin alemeti, uzun

boylu, buğday benizli, yüzünde ya da dişinde nişanı ola. Ol ergişide sakına, ziyan erişmeye... Dirlik evi huttur. Dirliği uzun olup devletli ola!.. Mal ve rızkı çok ola, mevla hasil eyleye. Yelden ticaretten kalan malı elinden tutmaya, oğul ve kız evi settardır. Oğlundan ve kızlarından çok hayır göre, hastalığı baş ve sancıdan ola... Başından üç nikah geçe, sefer evi akreptir... Sefer yarar ola... Mal evi huttur, her kime iş görürse fayda görmeye. Düşman evi çoktur. Kendi hısımları ve kendi akrabalarında ola. Lakin bir şey yapmaya kadir olmazlar. Her işi Perşembe günü işleye yarar ola. Taamlarda zencefil, karanfil bal ile macun ede yiye, derdine şifadır... Bir ulu gişide hecatı reva ola. Solyanında tura söyliye, eğer iyi ay görse pirler yüzüne baka mübarek ola. Bir kimseyle dostluk veya ortaklık ederse talihi tuta, eğer ceddi olursa hayır göre. Bir yere giderse yalnız gitmeye, arkadaşı ola. Dört yaşında, otuz yaşında, elli üç yaşında, eğer bunları geçerse seksenbeş yıl, yedi ay, on gün ömrü ola, laa yalemu el gaybil billah!..» diyerek Ahmet'in yüzüne baktı.

«Kendin dinledin Ahmet, yıldızı böyle dedi. Bir de hastalığına bakalım. O da üçüncü babdadır,» diyerek kitabın başka bölümünü açtı.

Hud yıldızı müşteri olsa, perisinin adı şiştir. Bini Şimandır. Süleyman Alehi selam etti.»

«Ya peri turağın kandedir. Adem oğluna nice zahmet edersin deki bileyim.»

Peri etti :

«Ya beni Allah, turağım rüzgar gibi sarp dağlarda, ve ağaçlar dibinde olurum. Ve bir de sergülerde olurum. Ve bir de göl ve sularda turu rum, geceleri ya da öğle vakti... O saat topuğunda tutarım. Hevazım kulağına gider. Mecali kalmaz, dermanı kalmaz. Bunun dermanı bir ka ra tavuk kurban ede, kanı ile yaza. Yoksam kan, mümkün değilse, mürekkep ile yaza getire, şifa bula inşallahu tala!..» Okumasını kesip bir kaç sayfa çevirdikten sonra, yeniden okumaya başladı.

«Bismillahirrahmanirrahim,,«

«Perşembe günü yahut pazartesi günü saat gece beşte yaza geti re!..» diyerek kitabın arasından çıkardığı kağıt parçalarına birşeyler

yazmaya başladı. Kağıtların üstünü çizgilerle doldurdu. Üstlerine nasıl kullanılacağını, nereye gömüleceğini bir bir yazdı. Ahmet'e verirken :

«Bunun suyunu sabah, öğle akşam, üç gün peş peşe içecek. Bu kağıdı da bir ulu ağacın altına göm. Bunu da burnunun önünde yak. Bu da muskadır, muşambanın içine diktir boynuna tak. Kağıdı ağacın altına gömdüğün zaman, eve gelene dek ardına bakmadan yürü.» diyerek elindeki kitabı öptü. Yine götürüp kirli sergenin üzerine bıraktı.

Ahmet yerinden kalkarak :

«Peki hocam, çok çok sağol. Allah razı olsun, de hele şimdi borcumuz nedir ? . .»

«Sen bilirsin kurban. Yabancım değilsin, gönlünden ne koparsa. Senle pazarlık edecek değilim ya!..»

«Elimdekini avucumdakini harcadım. Durumumu biliyorsun. Sana bir toklu göndersem olma mı hocam. Başımdaki dert ve illeti senden daha iyi bilen mi var! . .»

«Tamam kurban, sen yabancı değilsin dedik ya! . . Olur elbette. Ne zaman göndereceksin ? . .»

«Hemen hocam! . . Yarından tezi yok katarım birinin önüne . . .»

Hocanın elini öptü, sonra da karısının.... Kapıdan çıkarken Şükrü hoca :

«Gitme diyecem ya durmazsın. Hastan yalnız bir an önce gitmekte fayda var. Haydin selametle kurban,» diyerek kapıyı arkadan sürgüledi. Kırçıllı sakallarını sıvazladıktan sonra gülümsedi.

Ahmet köye vardığı zaman, güneş bir adam boyu yükselmişti. Kapılarının önü ana baba günüydü. Duvarın dibine büyük bir kazan kurulmuştu. Genç kızlar kazana su dolduruyorlardı. Olduğu yere çöktü Ahmet. Cebindeki kağıtları çıkardı. Iki avucu arasında sıkarak hıçkırdı.

EKREM GÜNEŞ'LE BİR SÖYLEŞİ

HAMDULLAH KÖSEOĞLU

H. KÖSEOĞLU - Dobrucalı İsa, ilk öykü kitabınız. O nedenle alışılagelmiş olsa da sormak istiyorum. Kısa ca özgeçmişinizden ve yazarlığınızın öyküsünden söz eder misiniz?

EKREM GÜNEŞ - 1943 yılında Gülşehir'in (Nevşehir) bir köyünde doğdum. Ilkokula onbir yaşında başladım. (Köyümüzde ilkokul açıldığında onbir yaşındaydım.) Ortaokulu Gülşehir'de, liseyi Nevşehir'de okudum. 1969 yılında I. U. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünü bitirdim. 1972 yılında öğretmenliğe başladım. Sırasıyla Van Kâzım Karabekir Ortaokulu, Tire Ş. Alb. I. Karaoğlanoğlu Lisesi, Tire Eskioba Köyü Ortaokulunda çalıştım. Şimdilerde Tire Kız Meslek Lisesinde öğretmenlik yapıyorum.

Yazarlığımın öyküsüne gelince: Okumaya da, yazmaya da geç başladım ben. Zor iştir yazmak. Birikim ister, direnç ister. Otuz yaşına gelince ye değin okuma alışkanlığı olmayan biriydim. Okuduklarımın tümü, lise sıralarında okuduğum, iki elin parma ğını geçmeyen Esat Mahmut Karakurt tipi romanlardı. Insanın oluşumu yalnız kendi elinde değil. Oğrencilik yıllarımda okumaya ayıracak zamanım pek olmadı. Çünkü, kendi giderlerimi kendim karşılamak zorundaydım. Yine de pek çok gencin yaptığı gibi arasıra yazma denemelerim olmuştu. Ne ki, yeteneğin geliştirilmesi kendiliğinden olmuyor. Yönlendirecek, yüreklendirecek birilerinin olması gerekiyor. Türkçe yazın öğretmenlerine büyük iş düşüyor, bu bakımdan. Yazık ki, okumayı seven sanata ilgi duyan bir yazın öğretmeniyle karşılaşmadım, öğrencılik yıllarımda. Öğretmenliğe başladığımda bir boşluk, bir arayış içindeydim. Yavaş yavaş okumaya ilgi duymaya baş ladım. Tire'ye gelişimde bu çabam yoğunlaştı. Geçmişteki açığı kapatmak için vargücümle çalıştım. Birikimim artıkça içimdebir yazma tutkusu uçvermeye başladı. 1977 den beri sürdürüyorum yazmayı. Şimdi yirminin üstünde öykü, yayıma hazır üç çocuk romanı, dört bölümlük uzun bir oyunum var.

H. KÖSEOĞLU - Bildiğim kadarıyla ilk çalışmalarınız tiyatro üstüneydi. Neden öyküye geçtiniz?

EKREM GÜNEŞ - Doğru. İlk çalışmalarım tiyatro üstüneydi. Uzun bir oyun yazmıştım ilkin. Bildiğin gibi bu oyun bir gezginci tiyatro grubunca çeşitli kentlerde oynandı. Tiyatro çalışmalarını bırakmamın ne-

denlerini şöyle açıklayabilirim: Tiyatro yazın alanında küt kalmış bir daldır. Okuyucu tabanı da, izleyici tabanı da çok dar. İster adı ünlenmiş biri ol, ister olma, ne denli yetkin ürün üretirsen üret yayınevlerince yayınlanması olağanüstü güç. Adı duyulmamışlar için tiyatro bir çıkış yolu hiç değil. Kendi olanakarınla yayınlasan, okuyucuya ulaşması olanaksız. Sonra tiyatro ürünlerinin dergilerde yayınlanması da söz konusu değil. Ama öykü alanında durum çok farklı Direnilirse, en azından dergiler yoluyla okuyucuya ulaşılabilinir. Kitaplaştırıldığında satılması umudu var. Hem bu nedenlerden dolayı, hem de öykü yazmaya daha yatkın olduğum için bu yolu seçtim.

H. KÖSEOĞLU - Öykülerinizdeki kişiler bir arayış içindeler. Geneldeki çarpıklıklardan, onlar da yararlanmaya çalışıyorlar. Bu bir durum saptaması mı, yoksa öneri mi?

EKREM GÜNEŞ - İşsizliğin çığ gibi büyüdüğü, yaşamanın bir sorun olduğu ülkemizde, işsiz insanların arayış içinde olmalarından daha doğal ne olabilir? İnsan, üretiği, bir iş tuttuğu sürece onurlu yaşama yolunu seçebilir. Aç, açık olan birinden onurlu yaşaması istenebilir mi? Öykülerimde bunun altını çizmeye çalıştım. Hırsızlık, üçkâğıtçılık gibi şeyler bir yol olarak önerilmemiştir kesinlikle.

H. KÖSEOGLU - Yaşamımızı toplumsal koşullar belirlediğine göre öykü kişilerinizin bireysel çözümlemelere yönelmelerini nasıl açıklarsınız?

EKREM GÜNEŞ - Bence yaklaşımınız yanlış. Bireysel çözümlemelere yöneliş söz konusu değil. Olay kişilerinin tümü de nesnel koşulların birer bireyi olarak davranıyorlar. Kimi amacına ulaşıyor, kimi yenik düşüyor Bunların amaçlarına ulaşmaları yada yenik düşmeleri bence pek önemli değil. Çünkü, altı çizilmek istenen, bireyi onursuz yaşamaya iten nedenler dir. Olay kişileri ne yüceltilmiştir, ne de karalanmıştır.

H. KÖSEOĞLU - Genellikle sorunlara alaycı bir mantıkla yaklaşıyorsunuz. Bu doğa yaratılışınızın bir gereği mi? Yoksa seçilmiş bir yöntem mi?

EKREM GÜNEŞ - Yaşam acısıyla, sevinciyle bir bütündür. Sınıfsal çelişkilerin çok derin olduğu toplumumuzda bu bütünlük çarpıtılmış, yamuklaştırılmıştır. Neresinden bakılsa bir eğrilik dikilir insanın gözünün önüne. Güldürünün özsuyu, acıyla sevincin arasındaki bu eğriliktir.. Ben bu eğriliği görmekte zorluk çekmiyorum. Günlük yaşamda karşılaştığım küçük olaycıklara katıla katıla güler ken, başkalarının kılının kıpırdamadığına çok tanık olmuşumdur. Bence yaşamın gülünç yanlarını görebilmek için acıların içinden süzülerek gelmek gerekir. Unlü güldürü ustalarının yaşamı bu savı doğruluyor.

H. KÖSEOGLU - Bazı öykülerinizin katıla katıla okundukarını gördüm. Bu üst perdeden gülmeler, öykünün amacını, iletmek istediği toplumsal bildiriyi zedelemez mi?

EKREM GUNEŞ - Salt kuru güldürü amacıyla yazılmadıkça zedelemez. Aziz Nesin'in hangi ürününü katıla katıla gülmeden okuyabiliriz. Neyini eksiltir bu gülüş?

H. KÖSEOGLU - Sizce gülmecenin toplumsal sorunları sergilemedeki etkinliği nedir?

EKREM GUNEŞ - Gülmece zor yazılır, kolay okunur. Toplumsal sorunları okuyucuya aktarmada ve yol önermede olağanüstü bir gücü vardır. Okuma alışkanlığı olmayanların bile çoğunluğu Aziz Nesin ve onun gibi yazarların ürünlerini okumuşlardır. Bunun içindir ki, baskıcı yönetimler öncelikle güldürü ustalarının üstüne saldırırlar. Gülmece, aynı zamanda sorunları sulandırmada, çarpıtmada eşsiz bir araçtır. Bu tehlikeyi göz ardı edemeyiz.

H. KÖSEOGLU - Öykücülüğümüzün bugünkü sorunlarına ilişkin düşüncelerinizi açıklar mısınız?

EKREM GUNEŞ - Öykücülüğümüz, sanatın bu günkü tüm bunalımlarını içinde taşımaktadır. Yayınlanan öykü kitapları, şiir ve romanın çok gerisinde. Çoğu ürünlerde öz - biçim ilişkileri, biçim lehine bozulmuştur. Oz, biçim zırhı içinde kaybolup gitmiştir. Bu nedenle iletinin ne olduğunu anlamakta büyük güçlük çekiyoruz. Günümüzde mıymıntı öykülere gün doğdu. Dergiler, yayınevleri ödül kurumları böylelerine kucak açıyorlar. Herşeye karşın geleceğe umut la bakıyorum. Oykücülüğümüzün sorunları, öteki sorunlarla birlikte çözülecek ve içinde bulunduğu bunalımları aşarak düzlüğe çıkacaktır.

H. KÖSEOGLU - Son bir soru daha. Yayıncılığın bunalıma girdiği okuyucu tabanın alabildiğine daraldığı bir aşamada, sınırlı olanaklarınızla kitap bastırmayı nasıl göze aldınız?

EKREM GUNEŞ - Insan yazdıkça hem kendine, hem de ürünlerine karşı sorumluluğu artıyor. Sonra ben de geç kalmışlığın verdiği bir tez canlılık var. Urünlerimi, yayınevleri yoluyla günışığına çıkarmam olanaksız olduğuna göre ne yapmalıydım? Bunalımlı dönemin geçmesini bekleyeyim. desem, ne zaman biteceği belli değil. Yazmayı bırakamayacağıma gore, er - geç bu yoldan geçmem gerekiyordu. Tüm olanaklarımı zorlayarak ortaya çıktım. Emeğimi ve borçharç sağladığım paraları gözden çıkardım. Yaptığım hesap tutar mı, tut maz mı? Şimdiden birşey söylemem olanaksız.

ÖYKÜ

ŞEFKAT ÖĞRETMEN

REHA TANÖR

Asansörden çıkıp evin kapısını açmak için anahtarımı ararken karşı daireden bir bağrışmadır koptu. Çığlıklar arasından kapı komşumuz müzik öğretmeni Şefkat hanımın alto sesi karşıt seslerin sayıca çokluğuna rağmen kolaylıkla tanınabiliyordu.

Sözünü ettiğim Şefkat öğretmen kız meslek okulunda müzik hocasıdır. Kırkbeş dolaylarında gösterir. Uzun boylu, alımlıdır. En son olarak orduevi berberinde kızıla boyattığı saçlarını hep kabartır. Bana sorarsanız güzel kadındır ama onu güzelden çok gösterişli bulanlar da vardır. Kocası Nasuhi Paşa (emekli) ise, Allah gani gani rahmet eylesin, kendisinden bir hayli yaşlıydı. Rahmeti rahmana yeni kavuştu. Daha kırkı bile çıkmadı. Hâl böyleyken gözlerini kapadığı günden beri ilk eşinden olan çocukları ile üvey anneleri durumundaki Şefkat öğretmen arasında mal — mülk dağılımı kavgası bütün apartmandan duyulabilecek ses tonlarıyla sürüp gitmekte Beklenir mi hiç koca koca olgun insanlardan? Paylaşılamayan mal mülk de bir şey olsa bari. Uç dönümlük taşlık çorak bir tarla ile eski püskü ite kaka anca giden bir araba bir de küçücük kat. Şefkat öğretmen, aralarındaki bu dalaşın aslında kendi açısından bir miras kavgası değil, bir kişilik sorunu olduğunu söylüyormuş. Ben bilmem. Bizim hanım söyledi, o herşeyi bilir tabii. . . Eh bu da bana yeter.

Kendi bilecekleri iştir, üstelik tatsız, üzücü şeylerdir diyerek daha fazla kulak misafiri olmamak için kapının anahtarını bir an önce bulup çıkarmak istiyorum ama çok kavga eden bir ana - babanın çocuğu olduğumdan mıdır nedir (psikologlar hep böyle şeyler söylerler) ne zaman bir gürültü - patırtı duysam hemen elim ayağım titremeğe başlar. Bu yüzden de anahtarı çantamın içinde bir türlü bulamıyorum. Çanta çantalıktan çıkmış, çıfıt çarşısı olmuş sanki. En iyisi zili çalmak. . .

Kapıyı açan hanımın suratını görür görmez... Eyvah ben ne yaptım!.. Bu gün bizim hanımın kabul günüdür nasıl da unuttum ben! Akşam sekizden önce eve gelmemem buyrulmuştu. Çünkü hanımlar evin beyi varken rahat kâğıt oynayamıyorlarmış. Saate baktım. Altıbuçuk. Geri dönsem olmayacak. Karım beni içeri alırken suratı kadar sert ve ters bir sesle durumumu tek kelimeyle açıkladı;

— Mahzurlu. .

Bu her halde «geldin iyi halt ettin, bari içerde ses çıkarmadan otur» anlamınaydı. Pabuçlarımı çıkartıp ses sizce içeri süzülerek oturma odasına geçtim. Salondan gelen seslerden hanımların benim gelmemden hoşnut olmadıkları anlaşılıyordu.

Plâk cızırtısı gibi sesini hemen tanıdığım Belma Hanım ;

— Hayrola! dedi. Seninki niye gelmiş bu saatte? Hasta felân mı yoksa,

— Ayol duymadın mı basuru varmış diye cevapladı alt kattaki manifaturacının karısı Şahika hanım.

Hoppala benim basurum olduğunu da nereden bildi yahu? Bizim hanım da afalladı ;

— Ne basuru ayol?

— Ay Melâhatçığım sende bir hoşsun yani; Adama az önce kapıyı açtığında suratına «basurlu» diye bağırdığını duymadık mı sanıyorsun sanki.

Hay allah, hanım bana «mahzur lu» dedi, bu kerkenez «basurlu» anlamış.

Karım cevap vermeye kalmadı ki Şefkat öğretmenin yeni bir kreşendosu hepsini bastırdı.

Manifaturacının karısı benim basurumu bırakıp bu kez Şefkat öğretmenin nasırına eğildi.

— Bu kadın da nasırına basılmış gibi ne bağırıp duruyor böyle?

— Eee... Ne yapsın zavallı? Paşanın malını ona yedirmiyor çocukları.

— Oh iyi ediyorlar... Çocuklar paşanın kanından. Bu kim? El oğlu.

— Hani az da uğraşmadı şu katı kendi üstüne yaptırabimek için

— Rahmetli biraz daha yaşasaydı başaracaktı. Söz vermiş diyorlar. Ama ömrü vefa etmedi adamcağızın.

— Siz ne derseniz deyin. Bana kalırsa o kat Şefkat hanımın hakkıydı. Adama öldüğü güne kadar gül gibi baktı, neme lâzım.

— Ayol Şaziment senin de saflığın tutttu yani. O bakımlar, o «paşam paşam» diye etrafında dönmeler hep gösterişti. Sırf malları kendi üstüne yaptırabilmek için. Kocası ayol o onun. O kadar da bakmayacak mı?

— Ben onu bunu bilmem kardeş, geçen sabah hepimiz durakta otobüs bekleşirken bir araba durdu, onu aldı. İçinde de genç bir adam vardı. Günahı boynuna vallahi. Sonra o açık saçık giyimler. Yakışık alır mı canım,

— Bu sıcakta ne yapsın kadıncağız Şahika hanımcığım. Siz de biraz abartıyorsunuz. Kara çarşafa bürünüp öyle mi gezsin yani?

— Efendim. Kara çarşafa girmesin ama kısa kollu da giymesin. Patlamadı ya. Rahmetlinin kırkı dolmadı daha.

— Sahtekâr kadın canım, sahtekâr.... Neydi o toprağa verilirken

ayılıp bayılmaları öyle. Hep poz vallahi.

— Iyi ediyorlar paşanın çocukları. Ben de olsam bir şey koklatmam. Ne emeği geçmiş sanki. Mal mülk delisi kadın ne olacak. Zaten paşayla da bu yüzden evlendiydi o, ben size söyleyeyim. Ama evdeki hesap çarşıya uymadı işte. Cıscıbıldak kalıverdi orta yerde.

Birden bire dairenin kapısı şiddetle vuruldu. Zil de kesintisiz çalmaya başladı.

— Geldim . . . Geldim, diye karım fırladı yerinden, açtı. Oturduğum yerden kapının önü görünüyordu.

— Kurtarın beni bunlardan, kurtarın beni n'olur!

diye avazı çıktığı kadar bağıraraktan Şefkat öğretmen kendini içeri adeta attı. Her zamanki bakımlı kabarık saçları darmadağın olmuştu. Gözleri büyümüş, yuvalarından dışarı fırlayacakmış gibi duruyordu. Vücudu elektriğe tutulmuş gibi titriyordu. Karımı bir kenara iterek salonun ortasına kadar geldi. Bir an «ben buraya niçin geldim» gibilerden oyun masasının başında mıhlanıp kalan kadınlara baktı, sonra kendini bir koltuğa atarak hıçkırmağa başladı. Elindeki mendille yüzünü kapamış, sarsıla sarsıla ağlıyordu. Karım bana seslenerek kolonya istedi. Hemen koşturdum. Yarım bardak suya bir kaç damla koyup Şefkat öğretmene uzattı.

— Şefkat hanım, iç şunu iyi gelir, dedi.

Kadınlar masadan kalkmış yanına gelmişlerdi. Sabiha hanım ;

— Ağla anam ağla, dedi. Açılırsın.

Şefkat öğretmen kolonyalı suyu içti, başını koltuğun arkasına yasladı, gözleri yarı kapalı uykuda sayıklar gibi konuşmaya başladı ;

— Yaşım oldu elli iki. . . elli iki, yarım asırdan fazla . . . Aah anacığım benim ah . . . ne gün gördüm ben dün yada? Ne gün gördüm anam? Onsekizindeydim ilk kocaya gittiğimde . . . hayat önümde uzanıp giden bir cennet vadisi gibi görünmüştü gözüme. Ama . . . ama kocam sapık çıktı ! . . Işitmeseydiniz işitin işte, kocam sapıkmış meğer, duyuyor musunuz?.. kadınlar irkildiler. Karım durumun ciddiyeti nedeniyle başıyla çıkmamı söyledi. Salondan çıktım ama oturma odasına dönmedim, mutfaktan dinlemeye başladım ;

— Ikincisini biliyorsunuz. Yaşlı ve şeker hastasıydı zavallı. Birincisi sapık, ikincisi yaşlı ve şeker hastası Ben şimdi neyim biliyor musunuz siz Ben neyim ? Iki kocadan arta kalmış KIZ'ım ben. Iki kocadan arta kalmış KIZ anlıyor musunuz? Ne komik değil mi ? Kime söylesem inanmaz. Adamın düşük şeyine baka baka beş yılım geçti benim. gün mü gördüm sanıyorsunuz. Ilacını ver, üstünü başını yıka, ütüle, karnını doyur, bulaşığını yıka, her türlü hizmetini gör.

Sonra ?

Sinirli bir kahkaha attı ;

— . . .i ki kocadan arta kalmış kız . . . elliiki yaşında . . . Artık zarım kemikleşmiştir. benim. Yeniden evlensem de herif bastırsa girmez. Yaş elli ıki her şey bitti artık. Her şey bitti . . .

Yeniden sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.;

— Şimdi bu adamın varlığını ben den esirgeyenler, tozunu benim aldığım eşyalarını, benim yıkayıp ütülediğim üst - başını bile şimdi baña bırakmak istemeyenler bunu anlayabilirler mi hiç ? Kurtarın beni bunlardan n'olur. Beni kurtarın. Bırakmayın onların eline. Evimde anılarımla baş başa yaşayayım hiç değilse.

Şefkat öğretmen yarı baygın inliyordu. Kadınlar donup kalmışlardı, tek söz bile söylemiyorlardı. Kapı yine çalındı, bu kez ben koşup açtım. Paşanın çocuklarıydı gelenler. Başsağlığına gittiğimizde tanışmıştık. Iki erkek bir de küçük kız kardeşleri Küçük kız kardeşleri dediğim de yaşı kırk dolaylarında iki çocuk anası kadın.

— Şefkat hanımı almaya geldik dediler. Dinlenmeye ihtiyacı var.

— Buyrun, ama bir süre bizde dinlense daha iyi olur sanırım.

Bana cevap bile vermediler. Kadıncağızın üstüne engizisyon cellatları gibi çullanıp yaka paça ayağa kal dırdılar. Şefkat öğretmenin direnecek gücü kalmamıştı. Gözleriyle yalvarıyordu bırakmayın bunlara gibilerden. Karıma ve arkadaşlarına baktım bir şeyler yaparlar diye. Hiç birinin kılı dahi kıpırdamıyor.

— Yahu hanım, dedim kulağına, siz ne biçim arkadaşsınız. Bir şeyler yapıp engel olsanıza. Görmüyor musunuz kadıncağızın durumunu?

Suratıma ters ters baktı ;

— Kadın haklarını savunmak sana mı kaldı, sen içeri girip kendi işinle uğraşsan daha iyi olur, dedi.

Paşanın kızı da koluna girip yürütmeğe çalıştığı Şefkat öğretmeni ağabeylerine bırakıp kadınlara döndü, beni kastederek ;

— Beyefendiyi rahatsız ettik. Şef kat hanım, tabi babamın vefatı üzerine çok sarsıldı, ama kendine gelir, biz onun yakınlarıyız. Onu biz iyileştiririz dedi.

Kadınlar başlarıyla onayladılar. Içlerinden biri de

— Tabi . . . tabi . . . Her ailede olur böyle şeyler, karışmak doğru de ğil diyerek başını bilgiç bilgiç salladı.

Şefkat öğretmeni sürükleye sürük leye karşı daireye geçirip kapıyı da küt diye kapattılar.

Ben de bizim kapıyı kapadım usulca. Oturma odasına geçmeden önce de karım ve arkadaşlarına baktım bir kez daha. Oyun masasına dönmüş lerdi. Plâk cızırtısı sesli Belma kesti, Şahika kerkenezi dağıtmaya başladı. Benim uzaklaştığımdan emin olduktan sonra da konuşup kıkırdamaya başladılar. Alçak sesle konuşmalara bir süre sonra rölanslı kahkahalar da eklendi.

"ŞİİR GİBİ ŞİİRLER"

ŞADAN GÖKOVALI

Yazının başlığını tırnak («») içine aldım. Şundan :

Orhan Pamuk, «Cevdet Bey ve Oğulları» adlı, ünlendirilen romanı üstünde bir söyleşisinde, birinin şu sözünü aktarıyordu :

«Roman gibi roman bu roman.»

Okuduğum, daha doğrusu, basılması için daktilo ettiğim bir kitabı anlatmaya yeltenirken, «Şiir gibi şiirler» diyesim geldi.

Deme ve bu yazıma konu olan kitabın ozanı Turgay dost için iki niteleme kullanagelirim :

1) İyi para kazanan işsiz, 2) Güzel sanatların İzmir temsilcisi.

Bir dostun demesine değil, saygın bir sözlüğün (2) yazdığına bakılsın gerekirse :

(1939 doğumlu Turgay Gönenç, ikinci kitabı 'Ben Severek Büyürüm') de dikkatli bir işçisi emeğinde görünür. Yaşanan günlerin duyarlığından uzak kalamayan uyanıklılığıyla, etkili yoğunluklara ulaşmıştır. Dörtlükler biçiminde özlü söyleşilere kavuştuğu gözlenir.)

Haber aldım : Turgay, öğreticisi olduğu DEU. GSF.'den — kızmış bir şeye — bir hışım çıkarken. ayağı demir ızgara - paspasa takılmış.

Doğrusu ben kimseye kesme çiçek götürmek istemem. Hele Turgay'a hele o gün, saksılı değil, bahçeli çiçek götürmenin yerli olmayacağını düşündüm.

Tuttum, kitaplaşmış şiirlerinden yaklaşık 40 sayfayı daktilo ettim.

Varıp kendisine dedim ki :

— Reis, yeni şiir kitabın (3) böylÖce başlayıp sürse nie'olur?

Dilerim, Turgay'ın o anki sevincini hepiniz hep yaşayasınız.

Bir o kadar süre sonra, kitabın ikinci yarısını tape edip ilettim.

Turgay bu olguyu yakınlarına (akılalmaz şey) diye anlattı.

Bence asıl (akılalmaz) olan, (Yüzün Senin)'in bir aycık içinde resimlenip (4), dizilerek basılmasıydı.

Şiir az - buz önemli yazınsal ürün değildir dostlar. Düşüncenin yazıda raksedişidir şiir.

Ege'li ilk ve en büyük ozaniçe Sappho'nun (x) dediğince :

«Aşk çiçeğidir şiir
Onu sevmeyen
Sevilmeyecektir.»

Peki siz, Gönenç'in, yazıma konu kitabına adını veren şiiri için ne düşünüyorsunuz :

«Köşeyi dönünce mosmor bir ağaç
Yüzün senin
Taşlardan evlerden sıkıldığım yerlerde birden o deniz
Yüzün senin
Karanlığın dönüştüğü güneşler
Yüzün senin
Dökülen sıvasında birden o eski evlerin
Yüzün senin
Kim demiş eskir o yüzler korkulan alışkanlıklarla
Yeni bir yüz getirir akşamına korkular
Ve yüzün senin»

Şiir, sözle duvar örme ustalığıdır. Sözcükler yunup arınıp, diri anlamlar yüklenerek almalıdır dizede yerini, Yerini doğru bulan dize - çiçeklerin tümünden oluşan Şiir Ağacı, sağlam salar saçağını. Turgay'ın, bunun bilincinde olmdığını kim ileri sürebilir ?

80 sayfalık «Yüzün Senin», beş bölüm :

.Kıyısız bir denizim ben
ve yüzün senin
kıyım benim»

biçimindeki (Sunu) izleyen (Eski Sokaklar) ; (Solgun Sevdalar), (Zaman, Sevda ve Ölüm Üzerine Dörtlükler), (Camın Kırık Yerindeki Mavi), ve (Bir Sözlükten).

Birinci bölümde, duyarlığın doruğundadır ozanımız.

(x) Sıfırdan önce VI. Yüzyıl

(Eski Sokaklar) da, çocukluğun fesleğen kokulu sokakları aramakta, (Çağrışımlar) la (Ürpertiler) duyulmakta, (Belirtiler) izlenmektedir.

İzleyen bölümde, geçmişten güzellikler devşirimi, (Sevda Bittiy) le biter.

Dörtlüklere gelince :

Turgay
Dörtlük yazdı mı ;
Dörtdörtlük yazar.

Alın size ; (şeylerin diğası) na uygun, dinamizm ve ikilem içeren bir örnek :

(Dökülen kan yaşanan ölümü onlar gülüm
Kutluyorlar kanda açmış güllerle
Göğüslerindeki o incelik gül değil ölüm
Ve çığlık çığlığa dönüşecek beslendiği gerçeğe)

(Camın Kırık Yerindeki Mavi) bölümünü, şiirle çizilmiş portreler doldurmaktadır. Başka bakışla, «Balıkçı» mızın; resim ustalarımızdan Orhan Peker, Nedim Günsür, Neşet Günal ile Nuri Iyem'in, sevgi ve bilgiyle yoğrulmuş değerlendirilmesidir bu bölüm.

Kitabın son bölümü, «Bir sözlükten», M. Zeki Pakal'ın üç ciltlik «Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Söz lüğü»ndeki «Cellat Çeşmesi» tanımlamasının ozanımıza düşündürdüklerinin şiiridir. 1975 doğumlu olan bu şiir, o ara dünyayı saran terörün şiirsel eleştirisidir.

Bağlayalım yazıyı :
Geçtiğimiz Haziranda basılıp, Eylülde alıma sunulan «Yüzün Senin», önemli bir şiir olayıdır, ve yankı uyandırması beklenir.

1) «Yüzün Senin», Turgay Gönenç «Şiirler», Dayanışma Yayınları, Ankara, Haziran 1983
«50 Yılın Türk Edebiyatı», Iş Bankası Kültür Yayınları, Ikinci Baskı, İstanbul 1973, S. 382
3) Öncekiler : «Bozgunda» 1962 ; «Ben Severek Büyürüm» 1973
4) Resimleyen : Ressam Aydın Ayan
5) Türkçeleştiren : Azra Erhat ; Böyleleştiren : Şair Arif Karakoç.

TEVFİK FİKRET ÜZERİNE

HALİL GÜNEY

Tevfik Fikret... Ölümünün üzerinden 68 yıl geçmiş olmasına karşın yine gündemde. Bugüne dek ilgili ilgisiz, gerekli gereksiz, bilinçli bilinçsiz, binlerce sayfa yazıldı, çizildi onun üzerine. Oldukça değerli, yazın tarihine ışık tutacak bilimsel çalışmaların yanında, karalamalar ve amacını anlayamadığımız, anlamakta güçlük çektiğimiz yazılar da çıktı. Son türdeki yazılar da ve aylardagiderek arttı Bunlardan biri üzerinde durmak istiyorum.

Yazın öğretmeni Cavit Yıldırım'ın, SANAT EDEBİYAT 81'in 21. sayısında çıkan (ARKADAŞI HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN GÖZÜYLE TEVFİK FİKRET) adlı çalışmasına değinmek istiyorum. Incelemecilikte karar kılan arkadaşımızın yazılarını ilgiyle okuduk. Kıvanç duyduk. Peş peşe çıkan yazılarla kıvancımız, giderek yerini bazı sorulara bıraktı. Bu sorular da böyle bir yazıyı zorunlu kıldı. Bu yazımda, incelemenin üslûbunu örnek olarak alacağım...

Sayın Yıldırım'ın girişte, bilimsel tavır ve bilimsizlikten kaynaklanan bazı hastalıklar üzerinde, toptancı bir yargıyla yüksek perdeden ders vermekle işe başladığını görüyoruz.

Yazar, bu tutumuyla nasıl yeni bileşimlere varacak, nasıl .yeni boyutlara) tırmanacak, bizi merakta bırakıyor. Burada, (yüceltme ve küçültme hastalığı) konusunda söylediklerini bir de kendisi için düşünse sanırım çok iyi olur.. Kendisinin de dünyayı balık gözünün tersinden gördüğünü anlamakta gecikmeyecektir.

Çevresindekileri bilimsizlikle ve sağlıksız bir dünya görüşüne sahip olmakla suçlarken, kendisinin sözünün ettiği batağın içinde çırpındığının ayrımında bile değil. Yazar, bu tutumuyla yazın tarihinin karanlık sayfalarına değil, olsa olsa karanlık güçlere ışık tutuyor. Bu tutumuyla, belirli çevrelerin bazı kişileri (balık gözüyle) gösterdikleri, gerçekleri saptırdıkları bir ortamda, bilimsel yaklaşım diye diye, büyük bir aymazlıkla bilimsizliğin karanlığına gömülüyor.

Yazımda, söz konusu yazıya iki yönden değineceğim.

Birincisi :

Bir yazın öğretmeninin gözden kaçırdığı dil, anlatım yanlışlığı ve dil anlatım beğenisi.

İkincisi :

Yazarın, incelemedeki «bilimsel» tutumu, «bılimsel belgeler»i değerlendirişi, vardığı yargıların tutarlılığı ve bu yargılarla nereye varmak istediği.

26. sayfanın, ilk sütununun sonunda «. . . . » yazılara rastlamak ola- (mümkün) sözcüğünü görüyoruz. Bu cüğünün yanında parantez içinde (mümkün) sözcüğünü görüyoruz. Bu gün, oldukça yaygın bir kullanımda olan «olası» sözcüğünün yanına parantez açmak çok gereksiz. Dergi okurların «olası» sözcüğünü bile bilmeyecekleri sanısı, yazarın (dünyayı balık gözüyle görme) — tabiî tersinden — hastalığına pek uygun düşüyor...

27. sayfanın iknici sütunundaki alıntıda « . . . . istenilen kafiyeyi getirebilmek için seçilim yolu atlamak ustalığında . . . . » tümcesinde, «seçilim» sözcüğünün uygun olmadığını görüyoruz.

28. sayfanın ikinci sütunundaki «Günden güne daha sıkışıp boğmaya çalıştığı kalemlerini.... «tümcesinde, (sıkışıp) sözcüğü yerine, (sıkıp) sözcüğünün daha uygun düşeceği kanısındayım.

29. sayfada, «Osmanlılık ise Milliyet motifi olarak bu kültürün özgü yanını oluşturan....» tümcesinde, «özgü» sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Doğrusu «özgün»dür.

Aynı sayfanın ikinci paragrafında, «Edebiyati Cedide'ciler işte bu özgün gelişme evresi adına çıkarlarına uygun, karşısına alanları H. Ziya' nın kaleminden dinleyelim:» tümcesi eksiktir. «Uygun» sözcüğünden sonra (,) yerine, «olarak» sözcüğü koyulsa anlatım daha düzgün olur.

Aynı sayfanın «Onlara göre «İstibdat Kutsaldı» Her yenilik, her kımıltı isyan ve ihanetti... Ama sonuç ne oldu... Ama topluma ödettirdiği faturaya bakın bir de... Kan... Gözyaşı... Zulüm...» sözlerindeki anlatımın tutukluğu ve bozukluğu ilk bakışta göze çarpıyor. «Ama» ile başlayan ardarda iki tümcede, «ama»lar anlatımı pekiştirmek şöyle dursun, bozuyor. «ama»ların ikincisinin gereksizliği hemen belli oluyor.

Yine aynı sayfanın ikinci parağrafında, «Gencecik insanlar kilometreyi tamamlamadan tahtalıköye boylatılan bir ortamdan geçilmişse hele...» anlatım bakımından bozuktur. Bir de, «.... kilometreyi tamamlamadan tahtalıköye boylatılan» sözleri, bilimsel (!) bir inceleme yazısına hiç yakışmıyor.

31. sayfada, «.... o zamanın bir iki yobazının (Ilerlemeyi, ülkenin ilerlemesini istemiyor anlamındadır buradaki yobaz.)» tümcesinde, «yobaz» sözcüğünden sonra bir parantez açılması çok gereksiz. Bu sözcüğün başka anlamları (!) olduğunu bilmiyorduk. Parantez açılmışken, onlar da yazılsaydı, bilgilenirdik. Iyi olurdu.

31. sayfanın 2. sütununda, «Bu bozulmanın makro - organizması Abdülhamit Istibdadı'ysa diğeri de Fikret ve arkadaşlarına egemen olan düşünsel içerik iri.» tümcesinde birkaç noktaya değinmek istiyorum:

a) Makro - organizma» sözcüğünün burada yer almasını yazarın bilimsel terminolojiye olan tutkunluğu na mı yoksa, Türkçesini bulamamasına mı borçluyuz, biemedim. «Bu bozulmanın en önemli nedeni / etkeni....» deseydi de, ne demek istediğini anlayabilirdik.

b) «Abdülhamit Istibdad'ı diye bir özel ad tamlaması düşünülmüşse, (') kesme işareti yanlış yere koyulmuştur.

c) «düşünsel içerik» sözü de yanlış kullanılmıştır.

Son olarak, «Bu kısacık bir yaşam süren Fikret'e değin bile olsa böyle» tümcesinde, «değin» sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Doğrusu : «ilişkin»dir.

Bu kısa örneklemeden sonra, yazının düşünsel yönüne bakalım.

Sanatçı, olaylara ve kişilere öznel bir açıdan yaklaşır. Onun olayları bir bilim adamı tarafsızlığı ile nesnel olarak değerlendirmesini bekleyemeyiz. Çevresini, kendi dünya görüşüne ve bilgi birikimine göre öznel bir açıdan ele alır sanatçı.

Yazın tarihi ile uğraşanlar ise nesnel olmak zorundadırlar. Bilimsel ölçülerden uzaklaşmak, yanlı olmak yazın tarihine ışık tutacak ve yeni boyutlara tırmanacak bir incelemeciye yakışmadığı gibi yarar da sağlamaz.

Okudumuz inceleme, Halit Ziya Uşaklıgil'in 40 YIL adlı yapıtına dayanıyor. Bu yapıt, hiç kuşkusuz, yazın tarihimize katkıda bulunacak, bazı bölümleri aydınlatmada yararlı olabilecek bir yapıttır. Bilindiği gibi, 40 YIL, Halit Ziya Uşaklıgil'in kişisel izlenmilerini ve gözlemlerini içermektedir. Yazılanlar, nesnel değil, özneldir. Yazarın görüşüne göre ve değerlendirmesine göredir. Böyle bir yapıttan yararlanırken çok dikkatli olmak gerekir.

Sayın Yıldırım'ın, Tevfik Fikret konusunda nereye varmak istediğini açıkça bilemiyoruz ama bilinen bir şey var: Yazar, Uşaklıgil'in söylediklerine bilimsel doğrularmış gibi bakıyor. Büyük bir coşkuyla oradaki yargılara sarılıyor. Başka kaynak ve belgeleri, hele Tevfik Fikret'in aynı konularda kendisi için söylediklerini araştırmaya bile gerek görmüyor. Böylelikle, bilimsel yaklaşım konusunda bizlere yeni şeyler öğretiyor.

Yüceltme ve küçültme hastalığından kurtulmuş yazar, Uşaklıgil'in de yardımıyla Tevfik Fikret konusunda, özetle şu «yeni bileşimlere varıyor. O'na göre: Şair, okumayan, okumayı hiç sevmeyen, Cenap'ın gençlik şiirleri gibi zevkli şiir yazamayan, şair-

liğini yalnızca sanâtkâr yaratılışına borçlu olan, büyüklüğünü kendi ruhunun havasından alan, yarattıklarını bulmak için dışarı bakmaya gerek görmeyen; bazen suskun, bazen hırçın, bazen yumuşak huylu, bazen, ilgisiz (!), vurdumduymaz; büyük koca bir bebek, geçimsiz, bahaneci, ateşeban, frustation (!), düzyazı yazamayan, asla gazete yazarı olamayan bir kişidir.

Yukarıdaki yargıların bazılarında doğruluk payı bulunabilir. Amacım, şairin savunmasını yapmak veya O'nu aklamak değildir. Yazarın yoğun(!) araştırmalarının değerine ve vardığı sonuçların öznelliğine ışık tutmak istiyorum.

Önce Tevfik Fikret'in «pek az, azın bütün manasıyla pek az okur bir şair.» olmasına değinmek istiyorum. Evet, belki biraz az okumuş olabilir ama O'nun üzerine kitap yazan Salih Keramet, Şairin Galatasaray Lisesinde okuduğu yıllarda, Montesqieu, Rousseau, Voltaire gibi aydınların yapıtlarından ve düşüncelerinden haberli olduğunu yazar. Şiirleri incelendiğinde de bu açıkça görülebilir.

Prof. Dr. Kenan Akyüz, O'nun lise yıllarında ilk yazınsal ekini Fıtnat, Nedim, Şeyh Galip, Muallim Naci. Muallim Feyzî, Şeyh Vasfi, R. M. Ekrem, Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa'yı okuyarak edindiğini yazar. Sonraki yıllarda, Fransız romantiklerinden Alfred de Musset'yi okuduğunu ve O'na büyük bir hayranlık beslediğini birçok kaynaktan öğreniyoruz. François Coppée'yi de okumuş ve O'nun «Demircilerin Grevi» adlı şiiri için, Servet-i Fünun dergisinin 425. sayısında yazdığı bir musahabesinde .makale), Coppée'nin sanat anlayışının değeri üzerinde durmuştur. Servt-i Fünun'un 426. sayısında da aynı etkiyle «Balıkçılar» şiirini yazmıştır. Yine, Servet-i Fünun'un 429. sayısında yazdığı bir makalesinde, Rudyard Kipling'in «The Book of The Jungles» adlı yapıtının Fransızcasını okuduğunu, çok etkilendiğini yazar ve şöyle der: «Bizde böyle bir edebiyat yok, biz sadece ağlıyoruz.»

Eflatun konusunda da derin bilgisi olan yazarın, Tevfik Fikret'in «Hüsnü an Nedir» adlı şiirinden de Eflatun'u ve Hegel'i okuduğunun ayrımına varması gerekirdi.

Sürud-u-hüsn nedir? Hüsn-ü-an nedir? Mutlak
Bir iltima-ı hakikat mı Yoksa bir muğlak
Nühüffe nükte-i hilkat mı? Bilmem; Eflatun,
Hegel de bilmiyor... Onlar ki râz-ı evkânı
Ledün-nü-hilkati süzmüş . . . . .

«Yeşil yurt» adlı şiirinde, diğer bazı şiirlerinde ve yazılarında da Saint Simon, Oven, Charles Fourier'den de okuduğunu ve etkilendiğini de anlıyoruz.

(Sürecek)

SANAT OLAYLARI

— İzmir İş Sanat Galerisi'nde 26 Eylül'de açılan Muhsin Gürok'un resim sergisi 14 Ekim'de sona erecek.

— Balıkesir Söğütlü Pınar Köyü Kahvesinde 1 Ekim'de açılan «Anadolu İnsanları» konulu Diapozitif Gösterisi sürüyor. Yorumlamalı Diapozitif Gösterisi'ni Ali Hikmet Varlık hazırladı.

— Vakko Sanat Galerisi'nde 4 Ekim'de açılan Söbütay Özer'in resim sergisi 30 Ekim'de sona erecek.

— Ressam Ali Candaş balıkçılar, deniz ve kırsal kesimi konu edindiği ikinci kişisel resim sergisini 26 Eylül'de Parmakkapı İş Sanat Galerisinde açtı. Sergide 22 yağlıboya tablo bulunuyor. 1940 yılında Trabzon'da doğan Ali Candaş, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde öğretmenlik yaptı. Halen Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesinde Resim-İş Eğitimi bölümünde öğretim görevleisi olarak çalışıyor.

— İzmir Devlet Opera ve Balesi Çaykovksi'nin balesiyle perdelerini açtı.

— Cafer Bater'in İzmir Konak Akbank Sanat Galerisi'ndeki resim sergisi 28 Ekim'de sona eriyor.

— İzmir Resim ve Heykel Müzesinde, Cumhuriyetin 60. yıldönümünü kutlama programı çerçevesindeki sergiler, 31 Ekim'de kapanacak.

DÖNEM Yaşamı Savunan Dergi
Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü : NURAY A. HANÇER
Yayın Yönetmeni : A. ÖZTÜRK
Yönetim Yeri : 1367 sok. No. 5 Umut Han Kat 3 No. 308 Basmane/İzmir
Yazışma Adresi : P.K. 105 Konak/İzmir
Sürdürüm Koşulları : 1 yıllık 1.500 TL.
İlân Koşulları : Kapak tam sayfa 20.000 TL. - İç sayfalar tam 10.000, Yarım 6.000 TL.
Baskı: Akdeniz Matbaası 1260 sok. No. 2-E/C Kapılar/İZMİR Tel. 25376

150 TL.